

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 929Terpinc J.:82-6

Prejeto: 1. 7. 2020

Jožefina Terpinc, ljubljanska »femme fatale« 19. stoletja

NATAŠA BUDNA KODRIČ

univ. dipl. zgodovinarica, arhivska svetnica,
Zgodovinski arhiv Ljubljana, Mestni trg 27, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: natasa.budna-kodric@guest.arnes.si

Izvleček

Sestavek je namenjen osvetlitvi dejstev o Jožefini Češko (Zeschko), poročeni Terpinc (1805–1885), ki se je rodila v družini steklarskega mojstra Franca Češka in njegove žene Terezije, roj. Ogrin. Jožefina je v okolju bogate meščanske družine odrasla v inteligentno in čustveno zrelo osebo, ki sta ji k priljubljenosti pomagali njena lepota in nesojena poroka z Andrejem Smoletom. Bogata poroka, življenje v graščini, na drugi strani pa pridih svetovljanstva in številna potovanja širom Evrope – vse to je razvnelo domišljijo Ljubljančanov, ki so še več let po njeni smrti razpredali zgodbe o njenem življenju. Toda spomin, ki je ostal, je potenciral slabo podobo o njej. Besedilo razkriva, kdo so bili arhitekti te podobe in zakaj. Obenem poskuša z dejstvi pokazati, kakšna je bila prava Jožefina.

Ključne besede:

Jožefina Češko
– Terpinc, Fidelij
Terpinc, Ivan
Tavčar, Andrej
Smole, Emilija
Garc –
Baumgartner,
korespondenca,
Fužine, Trst,
Dobrna, Bela na
Koroškem

Abstract

JOŽEFINA TERPINC, »FEMME FATALE« OF LJUBLJANA IN THE 19TH
CENTURY

The article is dedicated to presenting facts about Jožefina Češko (Zeschko), married Terpinc (1805-1885), born to the family of the glass master Franc Češko and his wife Terezija, born Ogrin. In a rich bourgeois family, Jožefina grew up to become an intelligent and emotionally mature person, popular for her beauty and intended marriage to Andrej Smole. A rich wedding, life in a mansion, cosmopolitanism and travelling through Europe – all this kindled the imagination of the people in Ljubljana, who kept talking about her and her life long after her death. The memory of her intensified her bad image. The article presents the architects of such an image and the reasons for it. At the same time, it presents facts about the real Jožefina.

Key-words:

Jožefina Češko
– Terpinc, Fidelij
Terpinc, Ivan
Tavčar, Andrej
Smole, Emilija
Garc –
Baumgartner,
correspondence,
Fužine, Trst,
Dobrna, Bela na
Koroškem

Jožefina Češko – Terpinc (M. Langus, nedatirano.
V: F. Mesesnel: *Fužinska zbirka. Kronika slovenskih mest VII* (1940), št. 2, str. 100)

SPOMIN NA JOŽEFINO

Jožefina Češko, poročena Terpinc, je bila tista Ljubljančanka, ki ji je neslavni spomenik postavil Ivan Tavčar v romanu *Izza kongresa* in ki naj bi bila kriva tudi za nesrečno usodo Prešernovega prijatelja Andreja Smoleta. Slednji je bil vanjo močno zaljubljen in jo je želel dobiti za ženo.¹ Če bi ga uslišala, bi Jožefina »na našem narodnem polju pustila prejkone druge sledove za sabo«,² tako pa je namesto tega Andrej »izgubil vsak smisel za urejeno družinsko življenje, se predal veseljačenju in lahkomiselnemu življenju.«³ Načrtom prevzetnega mladeniča so se postavili po robu Jožefinini starši, ki so zahtevali vsaj dveletni odlog poroke, na kar pa Smole ni pristal in je užaljen razdril zaroko. Verjetno je deloval v afektu, kajti snubcev Jožefini res ni manjkalo in moral bi vedeti, da ga bo prej ko slej nadomestil kdo drug.

Literarni viri (Tavčar) so pozneje izpričali, da naj bi v Ljubljani ta dogodek povzročil precej govoric in posmeha. Tako Smoletova kot Češkova sta bili znani ljubljanski družini, o takih pa je vedno tekla beseda med vsemi sloji v mestu. Tako je zanimivo pismo uradnika Nepozitka,⁴ ki je bival v sosednji hiši in je v juliju 1825 Jožefini napisal pismo, očitno ne prvo. Poslano je bilo v Belo na Koroško, kjer sta bili tedaj Jožefina in njena mama v toplicah. V njem je v tipični maniri romantičnega svetobolja opisal svoje mračno razpoloženje, ker zaman čaka njenega pisma, ki ga ni, čeprav mu ga je obljubila. Nekje vmes pravi: »Novic v mestu ne poznam nobenih, bi vas tudi ne zanimale. Gospodarstvo stoji trdno pod skrbnim varstvom Vašega vrlega očeta: vse je počiščeno, prebeljeno in pre-

¹ Črtomir Zorec je zapisal, da so ga domači silili, naj se zaroči »s prvo lepoticco tiste dobe Fino Češkovo«, ki so jo v Ljubljani »kar splošno imenovali 'glažovnato princeso'« (Zorec, Črtomir: Bratec Andrej. V: *Snovanja, priloga Gorenjskega glasa*, 8. 2. 1969, str. 3)

² Tavčar, Ivan: *Izza kongresa*. V: *Tavčarjevih zbranih spisov V. zvezek* [ur. Ivan Prijatelj]. Ljubljana: Tiskovna zadruga, 1924, str. 69.

³ Zorec: Bratec Andrej, str. 3.

⁴ Na prvi pogled bi celo domnevali, da gre za pismo Andreja Smoleta pod psevdonimom, ki bi bil nadvse primeren za nemirnega zaljubljenca. Toda v Ljubljani je tedaj res živel Georg Nepozitek, akcesist pri guberniju, ki je stanoval na Trgu 7, kar pomeni, da je bil Jožefinin sosed. Tako je dejansko imel možnost opazovati, kaj se dogaja pri sosedih, in se tudi vneti za lepo Jožefino (gl. *Schematismus des Laibacher Gouvernement-Gebiets für das Jahr 1825*, str. 143 [190]). Pozneje se Nepozitek omenja kot eden izmed prvih planincev, ki se je povzpел na Triglav (gl. Costa, *Reiseerinerungen aus Krain*. Laibach : Druck der Eger'schen Gubernial-Buchdruckerei, 1848, str. 153, 224, 239).

barvano. V vrtu cvetijo in venijo rože. Vse ima svoj običajni ritem in *osupel vidim, da truplo obstaja tudi brez duše*.« Na kaj se nanaša »počiščena, prebeljena in prebarvana« Češkova hiša, lahko le ugibamo. Na prvi pogled bi rekli, da stari Češko še vedno odstranjuje neprijetne posledice razdrte zaroke, zato je tudi imenovan kot »bider« – pošten, mogoče že malo filistrski – mož. Ne moremo pa si predstavljati, kdo bi bilo živo truplo brez duše; to bi lahko bil nekdo, ki je zelo neusmiljen, ali pa nekdo, ki jo je prodal hudiču v zameno za nekaj neprecenljivega. Da bi državni uradnik kot brezdušnega opisal starega Češka, je težko verjetno; da bi sebi pripisal faustovsko usodo pa ravno tako. Naj ostane torej zapis razumljen v maniri časa in je Nepozitek najverjetneje res mislil nase, ki živi brez – očitno – svoje ljubezni Jožefine, ki bi ga duševno izpopolnila. Da gre res za ljubezensko pismo, lahko sklepamo iz navržene povedi: »*Tokrat sem našel sočutno srce, kar je tako redko in tako dobro dene*.«

Prvi med literati/literarnimi zgodovinarji se je Jožefine lotil Ivan Tavčar. Že kmalu po začetku svojega romana piše: »*Kar nas je starejših mož, smo Josipino Češkovo še poznali. S svojim možem Fidelom Trpincem je vsaj nekoliko prihajala v dotiko tudi z narodni krogi. Kakor se je spominjamo, je bila tudi v starosti visoke in nekako impozantne postave*. ...«.⁵ Tavčar je pozneje v odvetniških krogih naletel na dva sorodnika Jožefine Terpinc, Karla Ahačiča in Valentina Krisperja,⁶ in tako izvedel tudi nekaj intimnih podrobnosti o njej. S pisateljsko domišljijo in maščevalnimi nameni jih je potencirano predstavil v romanu. Obenem je začetnik danes zakoreninjenega vzdevka Jožefine Terpinc »*glazovната princesa Fina*«, ki z realnostjo nima nobene zveze.

Toda če bi Tavčarju še lahko oprostili umetniško svobodo pri opisu Češkove družine in predvsem Jožefine – čeprav rezultat hudo osebno obremenjenega odnosa do družine –, ne moremo spregledati izjemne sovražne nastrojenosti mlajših generacij literarnih zgodovinarjev. Tako je dr. Matjaž Kmecl v *Sodobnosti* objavil monodramo o Andreju Smoletu.⁷ Ta tik pred smrtjo 30. novembra 1840 na rokah Franceta Prešerna obuja spomine na svoje življenje. O Jožefini začne takole: »*Zadnjič sem videl glazovnato Jožefino in še prej tvojo Julijo: kakšni tolstoritni in nepoetični madami postajata!*« in nadaljuje: »*Ampak, Fini bo počasi utonila v pozabo, prav nič je ne bo ohranjalo v poetičnem spominu; ostala bo le kakšna hohštaplerska, bahaška, maulmaherska (= gobčna, bahata, op. M. K.) slika ugledne ljubljanske družine brez otrok, z dominanco mogočnega Terpinčevega trebuha z zlato uro na sredi, ona pa bo na njej pogledovala vstran, malo zgrevano, malo ošabno poosebljenje nečesa, kar ni bilo nikoli rosno, nikoli lepo, in čemur ni fajšmerkerski Andrej nikoli prebiral Heloizinih pisem Abelardu! Utonila bo s svojo mladostjo, lepoto in bogatijo v času, kot kamen, ki ga vržeš v globoko vodo: saj ostane nekje v dnu, toda zanj ve samo še tisti, ki ga je tja vrgel*.« Potem še namiguje, da sta jo med kongresom leta 1821 zlorabila v Češkovi hiši nastanjeni tedaj že 50-letni diplomat Neri-Corsini⁸ in ruski grof Mansurov, zaradi česar je ostala *jalova*. Nesimpatij do Terpincev in Češkov ne skriva niti dr. Marja Boršnik, čeprav gre pri njej bolj za »razredno« nasprotovanje premožnim slojem nekdanjega meščanstva, odtujenim realnemu svetu.

⁵ Tavčar: Izza kongresa, str. 68.

⁶ Dr. Karel Ahačič (1864–1902), sin Jožefinine nečakinje Josipine, in dr. Valentin Krisper (1860–1931), sin nečakinje Ernestine: pri prvem je bil Tavčar zaposlen kot pripravnik, preden je odprl lastno advokaturo, drugega je malo kasneje sam vzel v uk v svojo pisarno (gl. Boršnik, Marja: Tavčar, Ivan (1851–1923), <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi686990/#slovenski-biografski-leksikon> (dostop: 17. 6. 2020); Pirjevec, Avgust: Krisper, Valentin (1860–1931), <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi304837/#slovenski-biografski-leksikon> (dostop: 17. 6. 2020).

⁷ Kmecl, Matjaž: Andrej Smole, znameniti Slovenec: dramski monolog. V: *Sodobnost* 41 (1993), št. 8/9, str. 644.

⁸ V Tavčarjevem romanu nastopa kot »mladi knez« (Tavčar: Izza kongresa, str. 414).

Ivan Tavčar v mladosti (SI_ZAL_ŠKL/0278, Ivan in Franja Tavčar, Visoko, Ljubljana. Digitalizat 04-22)

Jožefina je bila torej poznana le z ene plati: takšna, kot so jo videli njej nenaklonjeni sodobniki. Kmalu potem, ko je bila zaroka s Smoletom razdrta, se je poročila s Kranjčanom Fidelom Terpincem. Tudi zanj je bila usodna, saj se je – ne da bi prej imel takšne namene – prav iz ljubezni do nje preselil v Ljubljano, kupil grad Fužine in začel svojo poslovno pot, ki je bila pred tem že utečena v Kranju, na novo. Brez Jožefine ne bi postal eden izmed najpomembnejših (omenjajo, da celo prvi) slovenskih industrialcev, ustanovitelj papirnic v Vevčah in Goričanah, inovator na področju kmetovanja in nasploh eden izmed vodilnih gospodarstvenikov, ki je bil dolga leta predsednik prestižne Kranjske kmetijske družbe.

Medtem ko je Smole žalostno propadal in nazadnje še mlad umrl, sta si Jožefina in Fidelij prizadevala ustvariti družino. Ko jima to ni uspelo, sta na začetku 50. let posvojila štiriletno Emilijo Garc (v resnici Langenfeld), rojeno na Dunaju leta 1849, katere pravi oče naj bi bil kar sam Fidel. S podatkom je prva postregla dr. Marja Boršnik, ki se je pri proučevanju družine tudi izdatno oprla na arhivske vire.⁹ Malo Emilijo je izsledila pri ljubljanskih uršulinkah, ugotovila fiktivne podatke o njenih starših in vse skupaj povezala z ljudskim glasom (ali pa morda z žensko intuicijo) in ustvarila zgodbo o uspešni družini Terpinc, ki naj bi bila po njenem v svojem jedru nesrečna in zlagana.

V povezavi z Emilijo se je v sago o družini Terpinc vmešal mladi Ivan Tavčar (roj. 1851), oblikovalec slabe podobe družine Terpinc. Baje je prišel z njo v stik ob nekem obisku na Fužinah, kamor sta bila povabljeni s stricem Nacetom Tavčarjem, duhovnikom v Mengšu. O tem je pisala dr. Boršnik v članku »Tavčarjeva Bogomila«.¹⁰ Obstaja pa tudi različica, da je bil Tavčarjev spremljevalec na Fužinah njegov drugi stric Anton, tedaj kaplan na škofiji.¹¹ Kakor koli že, med mladima je preskočila iskrica, saj je bilo pozneje jasno, da tudi Emilija v tem odnosu ni ostala ravnodušna. In tako je mladenič prišel neke noči vasovat pod Emilijino okno, kjer so ga zasačili. Ukrepi so bili drastični. Vržen iz Alojzijevega je moral tudi iz ljubljanske gimnazije in dve šolski leti med 1866 in 1868 je obiskoval frančiškansko gimnazijo v Novem mestu.

⁹ Med drugim je prebrala vsaj tisti del korespondence iz fužinskega fonda, ki se je nanašal na Emilijo, kar se vidi v članku Tavčarjeva Bogomila (Boršnik, Marja: Tavčarjeva Bogomila, *Slavistična revija*, 15 (1–2), str. 190–192).

¹⁰ Boršnik: Tavčarjeva Bogomila, str. 187.

¹¹ Grdina, Igor: Biografski portret Ivana Tavčarja. *Tavčarjev zbornik*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2015, str. 11.

Da afera ni šla neopažena mimo Terpincev, vidimo iz pisem. V 60. letih je potekala zelo intenzivna korespondenca med ženskim delom Terpinčeve družine in njunimi prijateljicami iz bolj oddaljenih dežel: iz Anglije je pisala Janette Moline,¹² iz Paragvaja v Južni Ameriki pa guvernantka Elisabeth Blanche Gates.¹³ Krajevno še najbližja je bila nekdanja Emilijina učiteljica Darancette, ki je do svoje poroke septembra 1866 poučevala v Trstu.

Toda najprej razjasnimo, kdaj se je »afera« pravzaprav zgodila. Marja Boršnik je zaradi napačnega datiranja pisma guvernantke Darancette,¹⁴ v katerem ta omenja Ivanovo vasovanje pod Emilijinim oknom, predvidevala, da bi se lahko Emilija in Ivan srečala februarja 1863 na Vodnikovi proslavi v Čitalnici. Po vsej verjetnosti se trinajstletnik in štirinajstletnica še nista šla ponočnih vasovanj, zato je bila ta domneva malo verjetna.¹⁵ Dogodek lahko z veliko večjo verjetnostjo umestimo v zgodnjo jesen leta 1865. Afero je prva omenila Janette Moline v svojem pismu 31. 12. 1865.¹⁶ Kot že večkrat prej, je tudi v tem vztrajno vabila Terpince, naj obiščejo Anglijo ali vsaj pošljejo tja Emilijo, kar je bil njen nasvet glede »*Millijine afere*«, saj bi se s potovanjem česa naučila in tudi razmislila o svojem prihodnjem življenju. 23. marca 1866 je guvernantka S. Darancette pisala: »*Kar se tiče Vašega ubogega zaljubljenega norčka, je bila zanj huda kazen dovolj grenka izkušnja. Kot ste me obvestili, se je njegova vročekrvnost začela umirjati in kmalu ga boste imeli pri svojih nogah kot jagnje mehkega in sladkega. Dobil je lekcijo in bodite prepričani, da mu bo koristila, da v prihodnje ne bo več prirejal serenad, preden bo premislil o njihovi primerno-*

Emilija Garc Terpin, okr. 1865 (SI_ZAL_LJU/0342, Fototeka, B2-061, foto: L. Krach, Ljubljana)

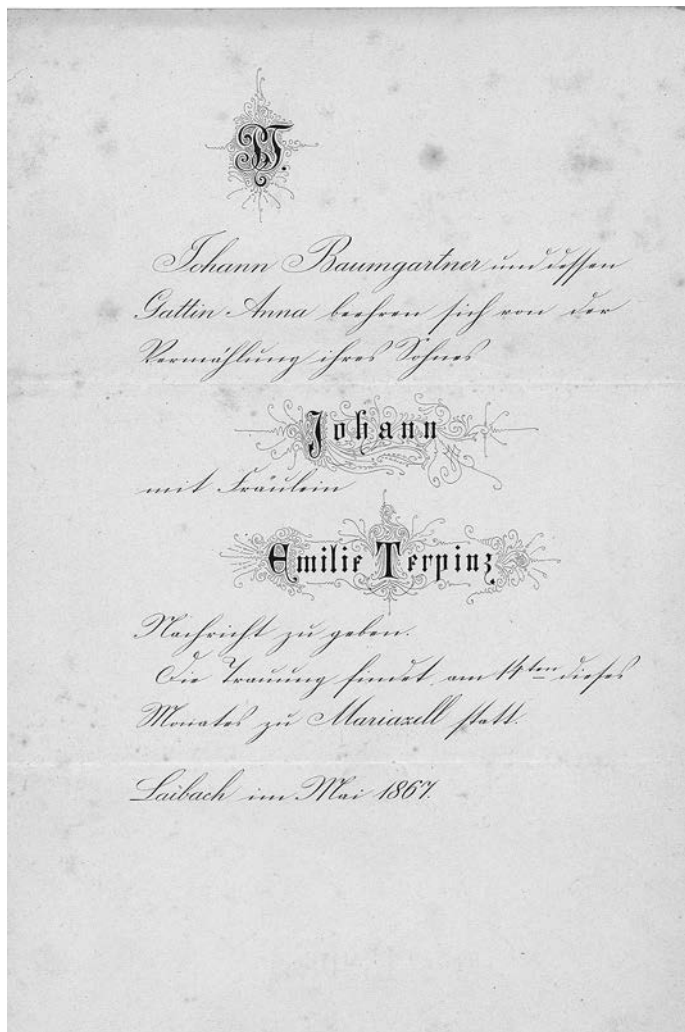
¹² Žena podjetnika Williama Moline, ki je imel v Ljubljani v lasti prvo rafinerijo sladkorja, pozneje pa predilnico. Družina se je leta 1863 preselila najprej v Gradec, naslednje leto pa nazaj v Anglijo, v predel Londona, ki se imenuje Blackheat. Janette si je dopisovala z obema Terpinčevima do začetka 70. let, poznejša pisma so verjetno izgubljena.

¹³ Elisabeth Blanche Gates je bila v sorodu z Janette Moline. Njena povezava s Terpinci in Ljubljano ni povsem jasna. Očitno je bila v družini guvernantka, mogoče učiteljica angleščine, iz njenega pisma iz junija 1865 pa lahko sklepamo, da je bila tudi učiteljica na zasebni dekliški šoli Katarine Frölich v Ljubljani (SI_ZAL_LJU/0296/0035a, ovoj XI, pismo 29).

¹⁴ M. Boršnik datira 23. 3. 1864, pravilna letnica je 1866 (gl. Tavčarjeva Bogomila, str. 191).

¹⁵ Boršnikovi je ta datacija prišla prav tudi pri dokazovanju Emilijinega močnega vpliva na Tavčarjevo ustvarjanje že od leta 1863, kamor seže njegovo prvo literarno obdobje.

¹⁶ SI_ZAL_LJU/0296/0035a, ovoj XI, pismo 52.

Naznanilo o poroki Emilije Terpinc in Ivana Baumgartnerja, maj 1867 (SI_ZAL_LJU/0316, t. e. 6, a. e. 17)

sti.« Seveda omikana Francozinja ni predvidela, da je trmastega Gorenjca Ivana grenka izkušnja v poznejšem življenju vodila v povsem drugo smer.

Boršnikova je domnevala, da je Terpinc kot zdravilo (ali pa kazen) za neukročeno Emilijo načrtoval njeno poroko v Egipt. Februarja 1866 je angleška guvernantka Blanche Gates iz Urugvaja pisala, da je od Janette izvedela o Milijini poroki v Kairo. Pravi: »Gospa Moline mi je povedala romantično zgodbo o gospodu iz Kaira, kar me navdaja s skrbjo, da vas to pismo morda ne bo nikoli našlo.« Vendar se zdi, da zgodbe s Kairom korespondentke niso jemale preveč resno. Blanche Gates v nadaljevanju zapiše: »Ko boste prejeli to pismo, se boste odločali o tem, kam boste odšli poleti – na Fužine ali v Kairo. No, kaj boste izbrali?«

Ta drastična rešitev je bila nato hitro zamenjana z odločitvijo o poroki med Emilijo in Ivanom Baumgartnerjem. Že avgusta 1866 je guvernantka Darancette ob zaključku pisma poslala pozdrave za »cher Jean«, ki se prav gotovo ni pisal Tavčar. Maja naslednje leto sta se Ivan Baumgartner ml. in Emilija poročila v Marijinem Celju (Maria Zell) na Štajerskem.

Tavčar je v spominih na tisto obdobje zapisal: »V Novem mestu sem pričel čitati nemške romane najnižje vrste. V nekem starem leposlovnem listu je izhajala /.../ povest, v kateri je nastopala vdova, neka madama, ki je vodila veliko trgovsko hišo v Smirni in v katero je bil ves svet zaljubljen. /.../ Mohorčič (prijatelj četrtošolec, op. a.) me je bodril, da naj /.../ kaj napišem. In res sem v teku enega meseca napisal nekako novelo, ki je pod imenom »Madame Amalie« zlezla v naše glasilo ter je mojim prijateljem, predvsem pa meni samemu, neizmerno ugajala. Ker mi je takrat maloazijska madama tičala še v vseh mislih, je jasno, da je bila moja madama z njo v najtesnejšem sorodstvu ...«.¹⁷

To je le delno res. Naklonjenost k pogrošni ljubezenski literaturi je imela prav gotovo vzrok v njegovem tedanjem sentimentu, ki je bil močno pod vtisom nedavnih dogodkov. Tudi naslov njegove povesti ni bil slučajno *Madame Amalija*, ker le preveč spominja na Emilijo. Pozneje je zgodbo bogatih, a brezdušnih Terpincev povzel v povesti *Mrtva srca*, ki jo je Marja Boršnik ocenila za enega izmed »naših najpomembnejših romanov XIX. stoletja«.¹⁸ Po njenih besedah sta Tavčarja tudi

¹⁷ Cankar, Izidor: Obiski. V: *Izbrano delo / Izidor Cankar*; [izbral in uredil Josip Vidmar] Ljubljana: Mladinska knjiga, 1977, str. 159/160.

¹⁸ Boršnik, Marja: *Mrtva srca*. V: *Jezik in slovstvo*, 19 (1/2), 1973, str. 11.

skoraj dvajset let peklili Emilijina zavrnitev in njena zgodnja poroka. Šele z izpovedjo v *Mrtvih srcih* se mu je uspelo osvoboditi in doseči katarzo. Obenem nosi dogajanje okrog romana v sebi kar nekaj simbolike. Kot podlistek v Ljubljanskem zvonu je začel izhajati prav v mesecu Emilijine smrti, januarja 1884. In ravno ta podlistek je pritegnil pozornost mlade Franje Košenini, da se je začela zanimati za njegovega avtorja in nazadnje res postala gospa Tavčar. Poleg tega je le nekaj dni po Emilijini smrti Tavčar postal samostojni odvetnik z lastno pisarno na sedanjem Jurčičevem trgu. Kljub vsemu pa naj bi ga Emilijina smrt močno prizadela.¹⁹

Vendar je pisatelj svoje tiho maščevanje unovčeval tudi v naslednjih letih in desetletjih. Videti je bilo, da je zameril vsem, razen Emiliji. Njegov politični vzpon se je začel že po Fidelijevi smrti, vendar še za življenja Jožefine. Leta 1883 se je celo zaposlil v odvetniški pisarni Karla Ahačiča, Jožefininega pranečaka. Nekaj pozneje je sam zaposlil Valentina Krisperja, prav tako pranečaka Jožefine Terpinc. S tem je bil bliže Terpincom in tudi Baumgartnerjem. Leta 1920, že v času, ko se mu je življenje iztekalo, je kot odvetnik v sporu okrog najemnega razmerja zastopal delniško družbo Združene papirnice Vevče, Medvode, Goričane proti lastnicam gradu Fužine, Emilijinima hčerama Mariji Paumgarten in Jožefini (Fini) pl. Wenkheim.²⁰ Posebej slednja naj bi ga močno spominjala na mladostno ljubezen; njeno ime – Fina – je v romanu *Izza kongresa* nosila Jožefina Češko.

ZGODBA JOŽEFININIH PISEM

Jožefina Češko je slovela po izjemni lepoti, pa tudi neumna ni bila. Če bi bili njeni biografi poštenji, bi povedali, da je govorila poleg nemščine in slovenščine (pri čemer je vprašanje, kateri je bil njen pogovorni jezik) tudi francosko, igrala klavir, se učila bontona pri dunajskem učitelju, brala je sodobno literaturo pa tudi antične filozofe, predvsem pa je bila razgledana ženska, ki se je najverjetneje šolala pri zasebnih učiteljih.²¹ Bila je izjemno dojemljiva za svet okrog sebe, vedrega značaja, ljubila je zabavo in ples, ni pa ji manjkalo niti čustvene inteligence, kar v veliki meri dokazujejo njej naslovljena pisma. Seveda je imela tudi svojo temnejšo plat, ki se je kazala v njenem zahtevnem, odločnem značaju, tudi precej razvajanem, v odnosu do služinčadi se je zdela bolj nepopustljiva od Fidelija; vse to v obrisih kažejo njena maloštevilna ohranjena pisma.

»Mila gospodična! Že dlje časa sem tihi opazovalec Vašega izjemnega značaja, Vaše plemenite krepostnosti in čudovitih lastnosti, prizadeval sem si za zблиžanje, a se mi zaradi spleta okoliščin to ni nikoli posrečilo. Sedaj stojim na cilju, a so moje misli naenkrat tako brez jasnih izrazov občutja, ki kipi v moji notranjosti, pa še od teh se jih na poti od srca do peresa veliko izgubi. /... / Če je Vaše plemenito srce še prosto in sem vreden prositi zanj, o! potem ne zavrnite tega mojega predrznega priznanja iskrene ljubezni.«

Tako je pisal Fidelij Terpinc marca 1825 Jožefini v prvem pismu.²² Fidelij, sin kranjskega trgovca in podjetnika, ki je imel v tistem času v Kranju že v lasti industrijske obrate, ni predvidel, da pomeni snubljenje lepe Ljubljankanke tudi

¹⁹ Grdina: Biografski portret Ivana Tavčarja, str. 33.

²⁰ SI_ZAL_LJU/0316, Družina Paumgarten, Ljubljana, t. e. 4.

²¹ Povezanost z Antonijo Makovic (1788), ki je leta 1827 v Ljubljani odprla zasebno dekleško šolo, nas navaja k predvidevanju, da je bila mogoče tudi ona ena od njenih učiteljic. Z Antonijo sta si še pred Jožefinino poroko izmenjali nekaj pisem, ohranjena Antonijina so v francoščini (prim. Hojan, Tatjana: »Ve brez nas – boste nič? Izobraževanje in delovanje ljubljanskih učiteljic. V: *Izobraževanje in zaposlovanje žensk nekoč in danes II*. Ptuj: Zgodovinski arhiv; Ljubljana: Urad za žensko politiko pri Vladi Republike Slovenije, 2000, str. 222).

²² 18. 3. 1825 (SI_ZAL_LJU/0296/0035, zvezek kopij, s. 2–4; Viri št. 41, P 1).

Fidelij Terpinc, 1844 (M. Langus, 1844; Narodna galerija Slovenije, inv. št. NG S 1875)

zanj veliko spremembo – selitev v Ljubljano; kajti Jožefine starši niso pustili iz Ljubljane.²³

Iz istega vzroka je leto pred tem odnehal Alojz Offner iz Volšperka (*Wolfsberg*) na Koroškem, ki se je sredi avgusta 1824 pisno²⁴ obrnil najprej na Franca Češka in ga prosil za dovoljenje, da dvori njegovi hčeri. O Češkovi družini in Jožefini je izvedel od ljubljanskega trgovca Antona Stroja in njegove žene na službeni poti na Dunaju; Strojeva sta bila sicer ljubljanska sosedo Češkov. Offner prostodušno prizna, da se je o družini še dodatno pozanimal in so mu informacije vzbudile željo, da stopi z njo v stik. Ker je bil njegov oče Mihael O. bogat posestnik, graščak, trgovec in industrialec, bi tudi Alojz lahko ustrezno poskrbel za Jožefinino *eksistenco*. Toda nazadnje, tudi po osebnem obisku v Ljubljani, kjer je bilo »njegovo pričakovanje v zvezi z dotičnim predmetom precej preseženo«, ni mogel ustreči najpomembnejšemu pogoju Jožefininih staršev, saj njegova selitev v Ljubljano ni prišla v poštev. Oktobra 1824 je Češku napisal zadnje pismo²⁵ in užaljeno spraševal, kako se pogoj skrbnih staršev ujema z željami hčerke.

Vendar se je Jožefina želji staršev povsem prilagodila. Fideliju je že v odgovoru na njegovo prvo pismo jasno povedala,²⁶ da obstaja neka okoliščina, ki bi lahko bila v nasprotju z njegovimi načrti – da mora sama namreč ostati v Ljubljani. Po tem se Fidelij res ni več oglasil, dokler mu ni Jožefina v mučni negotovosti, da prvega pisma sploh ni napisal on, pisala drugič.

Nato je zgodba stekla. Od aprila do novembra istega leta, ko sta se Jožefina in Fidelij poročila, sta si neprestano pisala. Ohranjenih je dvaindvajset pisem, ki so romala v glavnem med Ljubljano in Kranjem. Ohranjenih je več Fidelijevih pisem, njena so očitno ostala v Kranju in se izgubila.

Fidelij je kmalu prišel na obisk in z Jožefino sta bila že v naslednjem trenutku globoko zaljubljena. Tako se zdi iz pisem, ki so postala prijateljsko-intimna že takoj na začetku. Konec aprila 1825 je Jožefina pismo Fideliju nasloвила »Moj ponosni gospod!« in razložila: »Od kod to imenovanje? Čujte, kaj Vam povem – ste me mogoče že

²³ Skoraj gotovo je bila zahteva povezana s tem, da sta Češkova izgubila večino svojih otrok; od osmih, rojenih med leti 1798 in 1807, sta preživela le Jožefina in Valentin (1807–1885), gl. NŠAL, Župnija Ljubljana – Sv. Nikolaj, rojstne matične knjige.

²⁴ SI_ZAL_LJU/0296/0035a, ovoj VIII, pismo 1, 18. 8. 1824.

²⁵ SI_ZAL_LJU/0296/0035a, ovoj VIII, pismo 4, 5. 10. 1824.

²⁶ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 1; Viri št. 41, P 2, 22. 3. 1825.

videli – da Vas jaz ne bi hotela videti? – da, da, videla in dolgo sem Vas gledala, – mi smo hodili po srednjem drevoredu, Vi na drugi strani ceste, – neprestano sem gledala tja in si mislila: zdaj, zdaj bo Fidel pogledal sèm, toda ne! še vedno ne, in še vedno ne, dokler niste izginili izpred mojih oči, – tu imate razlog svojega današnjega poimenovanja, – moram Vam to povedati, ker je vse res, in bila sem zares zelo jezna, ker ste bili tako zatopljeni, da nas v resnici niste videli /.../ Moj ljubi dragi F i d e l i s. Ne morete si misliti, kako močno Vas pogrešam. Moram Vas imeti res od srca rada, sicer ne bi bila tako zelo drugačna, kadar Vas ni tu. Ko ste danes spet odsotni, me nobena stvar ne veseli /.../ Danes smo se ob pol štirih vrnili s sprehoda, pisala sem Mariji (Fontana, op. a.), dokler se ni zmračilo, nato so prišli Bučarjevi²⁷ in Andrioli²⁸, igrali smo vist, pri čemer sem se res dolgočasila. Mama je bila pokonci do pol devetih, počutila se je bolje kot včeraj /.../ Moj zvesti Fidel, za danes moram nehati, mama na vsak način hoče, da grem spat /.../«²⁹

V tem pismu pove tudi o knjigi Plutarha, za katero je mislila, da je izgubljena, v resnici pa jo je brat posodil Andrioliju:³⁰ »pozabljivi človek, morala sem se smejeti temu, kar je storil, ko je Andrioli prosil odpuščanja, ker knjige tako dolgo ni prinesel nazaj. Ker me je tako mučil zaradi te knjige, se moram zmisliti še majhno kazen zanj.«

Julija 1825 je bila Jožefina v družbi »gospe Wagner«³¹ na kratkih počitnicah na Bokalcu, kjer je »uživala blaženo veselje podeželskega življenja«. Grad je bil v lasti trgovske družine Seunig. Iz pisma se vidi, da je bila zaskrbljena, da ima Fidelijev oče slabo mnenje o njej, kar je Fidelij v svojem zadnjem pismu zanikal.

Jožefinina mama je bila tisto poletje precej bolehná, zato sta z Jožefino nekaj dni za Bokalcami odšli v toplice v Belo pri Železni Kapli na Koroško. Toplice so bile v lasti ljubljanskega trgovca Mihe Pesjaka, ki jih je v 20. in 30. letih poleg zdravilne mineralne vode na veliko oglaševal v ljubljanskih časopisih. Kraj je bil v tistih letih nasploh deležen precejšnje »medijske« pozornosti in v tem obdobju res množično obiskovan.³²

V tistem času je Fideliju v Kranju na porodu umrla sestra Katarina, poročena s trgovcem Mavrilom Mayerjem. Na eni strani bolna mama, na drugi užalošeni Fidelij, tako je Jožefina 27. julija 1825 zapisala: »Ne da se povedati, kako sem izmučena: na eni strani zavedanje Vaše bolečine, ne da bi Vas mogla vsaj bodriti, na drugi strani mama, ki ji je sicer bolje, a je še vedno zelo šibka, in obstaja neprestana grožnja, da se napad ponovi. Še vedno je v postelji in živi le od

²⁷ Družina trgovca Janeza Ev. Bučarja; hči Marija Ana (1802) je bila Jožefinina sovrstnica (gl. SI_ZAL_LJU/0435, Rudolf Andrejka, Ljubljana, Družinska debela pomembnejših kranjskih rodbin, Bučar (Wutscher)).

²⁸ Družina odvetnika in državnega uradnika dr. Franca Andriolija (gl. Preinfalk, Miha: *Plemiške rodbine na Slovenskem: 18. stoletje. Del 1, Od Andriolija do Zorna*. Ljubljana: Viharnik, 2013, str. 15–17).

²⁹ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 4; Viri št. 41, P 6, pismo brez datuma [verjetno zadnje dni aprila 1825].

³⁰ Verjetno enemu od štirih sinov Franca Andriolija.

³¹ Gospa Wagner se v tem obdobju v korespondenci večkrat omenja, kot spremljevalka na Bokalcu in večkrat kot dopisovalka iz Stare Loke. Po letu 1827 omenjena Wagnerjeva navadno pomeni Marijo W., ženo gubernijskega svetnika Jožefa W. in družinsko prijateljico Terpincev; kateri gospe pripada to ime prej, ni povsem jasno. Lahko bi bila Marija Zofija W., žena lekarnarja Antona Ksaverja W. in Češkova sosedá. V kakšni povezavi bi bila lahko ta s Seunigi, za enkrat še ni znano (prim. SI_ZAL_LJU/0435, Rudolf Andrejka, Ljubljana, Družinska debela pomembnejših kranjskih rodbin, Seunig; gl. še: *Mestni trg z okolico in Ciril-Metodov trg*: arhitekturni in zgodovinski oris predela med grajskim hribom z gradom, Cankarjevim nabrežjem, Trančo, Stritarjevo ulico in podgrajskega dela Ciril-Metodovega trga ter arhivsko gradivo Zgodovinskega arhiva Ljubljana: razstava Zgodovinskega arhiva Ljubljana, atrij Mestne občine Ljubljana in avla Zgodovinskega arhiva Ljubljana [priprava kataloga Jože Suhadolnik, Sonja Anžič]. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2000, str. 91).

³² Zanimiv je članek o zdravilnih vrelih v Beli, ki je izhajal v nadaljevanju v *Illirisches Blatt* julija 1825 (št. 27–29), katerega avtor je bil profesor medicine na ljubljanskem medikokirurškem liceju Janez Verbic.

mesne juhe. Poleg vsega pa še to bedno vreme. Prisiliti se moram, da izgledam vedro. ...»³³ Nekaj dni za tem sta prišla Fidelij in njegov prijatelj Urbančič s Turna nad Predvdvorom na obisk. Pozneje ji je napisal: »Jožefina! Ste popolnost vsega, kar človek lahko pri drugih časti samo v majhnih odmerkih.«³⁴

Konec avgusta so bili vsi Češkovi dovolj čili in zdravi, da so se iz Ljubljane odpravili na obisk v Kranj. Program potovanja je bil naslednji: *»ob šestih zjutraj gremo v Ljubljani še k sveti maši, točno ob sedmih odrinemo. Da se izognemo prahu, se želijo starši peljati skozi sedem mest³⁵ in mislim, da se ne moremo zgrešiti, če boste tudi Vi izbrali isto pot.«³⁶* V nadaljevanju omenja postanek pri župniku Juriju Kalanu v Stražišču pri Kranju. Tisti čas je bil pri njem za kaplana Friderik Baraga, Fidelijev gimnazijski sošolec. Prve dni septembra sta Fidelij in njegov oče obisk vrnila, da bi se *»starši zaupno pomenili glede njune zveze in nadaljnjih priprav«³⁷*

Pri spremljanju dopisovanja sta zanimiva Jožefinina pobuda in Fidelijev pasivni odpor, kadar se z njo v čem ni strinjal ali pa je potreboval čas za razmislek. V takšnih primerih Jožefini ni takoj odgovoril na njeno pismo, kar je pri njej vzbujalo nelagodje. Prvič se je to zgodilo ob opozorilu na željo Jožefininih staršev, da ostane za vedno v Ljubljani, drugič pa potem, ko je Jožefina Fidelija prepričala, da je svojemu prijatelju Luki Martinaku³⁸ teden dni pred njegovo poroko odpovedal vlogo poročne priče.³⁹

Oba z Jožefino naj bi imela na poroki pomembno nalogo, saj se je Martinak ženil z Ano Marijo Bučar, hčerko ljubljanskega trgovca Janeza Bučarja in Jožefinino vrstnico ter dobro znanko. Toda Jožefina verjetno ni hotela preveč izpostavljati še sveže zveze s Fidelijem in se dajati v zobe opravljalcem. Fidelij se je z njo načeloma strinjal, češ da bi mu bilo *»v nekem drugem času v največje veselje skupaj z ljubljeno Pepino poročnemu paru nuditi to pomoč, toda sedaj, v teh posebej občutljivih razmerah, to ni mogoče in upam, da takšna odločitev ne bo povzročila kakšne jeze.«⁴⁰* Fidelija je v zadnjem hipu zamenjal prihodnji tast Franc Česko.⁴¹ Mogoče pri odpovedi vendarle ni šlo povsem gladko ali pa je imel Fidelij sam težavo z zavrnitvijo prijatelja; skratka, po tistem si je vzel kratek premor in za nekaj časa nehal komunicirati z Jožefino. Ob koncu septembra mu je zelo razburjena pisala, da se je *»sedaj prvič v najinem znanstvu zgodilo, da ste tako dolgo in nepojasnjeno odsotni in nemi, in to iz povsem neznanih razlogov.«* Oglasil se ji ni že deset dni, ni vedela, ali je bolan ali je odpotoval ali je tako zaposlen z delom – toda v vseh teh primerih bi ji lahko napisal vsaj nekaj vrstic. *»Tega od tako mehkega, čutečega bitja, kot ste Vi, ne bi nikoli pričakovala in sem globoko prizadeta, ker vem, da si tega v nobenem oziru nisem zaslužila. Kakorkoli, to Vaše boleče ravnanje – ne glede na razlog zanj – mi prosim čim prej razložite, moje srce ne more več prenašati te negotovosti.«⁴²*

Žal ne poznamo Fidelijevega odgovora, saj je njegovo naslednje pismo

³³ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 12; Viri št. 41, P 16.

³⁴ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 13; Viri št. 41, P 17, 1. 8. 1825.

³⁵ Predvidoma gre za lokalno poimenovanje ene od stranskih poti proti Kranju.

³⁶ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 15; Viri št. 41, P 19, 27. 8. 1825.

³⁷ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 16; Viri št. 41, P 20, 4. 9. 1825.

³⁸ Luka Martinak (1798–1850) je bil Fidelijev gimnazijski sošolec in gorenjski rojak iz bližnjega Šenčurja. V obravnavanem času je bil gimnazijski profesor v Kopru. Od leta 1827 je bil profesor v Ljubljani, sodeloval je s Čopom, tudi s Prešernom (gl. Pirjevec, Avgust: Krisper, Valentin (1860–1931), <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi304837/#slovenski-biograf-ski-leksikon> (dostop: 17. 6. 2020). Brez dvoma je Jožefina, če je sploh bilo kakšno nesoglasje, uspela že kmalu zgladiti odnose z Martinakom, njegova žena pa se v prihodnosti pogosto omenja kot znanka iz Jožefininega kroga.

³⁹ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 18; Viri št. 41, P 22, 9. 9. 1825.

⁴⁰ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 19; Viri št. 41, P 23, 11. 9. 1825.

⁴¹ NŠAL, Župnija Ljubljana – Polje, poročna matična knjiga, 1812–1841.

⁴² SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 20; Viri št. 41, P 24, 30. 9. 1825.

datirano že s 15. oktobrom 1825.⁴³ Napisal ga je po vrnitvi iz Ljubljane, kjer je zbolel. Piše, da je potovanje »še relativno dobro uspelo, čeprav sem moral po nasvetu dr. Stroja⁴⁴ takoj v zakurjeno sobo k sestri Škarja.⁴⁵ Tegobe so se preteple, kljub temu sem moral ostati v postelji še naslednji dan; dobro je, da sem bil glede počutja malce v skrbeh, kajti g. dr. Stroj je povedal, da imam vnetje sapnika.«

Jasno je, da je Fidelij pregorel, ker se je v slabega pol leta nanj zgrnilo preveč pomembnih odločitev in dejanj, Jožefina pa se je bala hujšega. Piše: »Zadnjič sem potem, ko ste odšli, začela resno razmišljati o Vašem stanju in dobila fiksno idejo, da je Vaša potrnost gotovo znanilec hujše bolezni, in te misli se nisem mogla več znebiti. Ko sem včeraj v naši hiši zagledala g. Škarjo, sem bila prepričana, da je z vami res slabo. Hvala nebesom, da je bil to le preuranjen strah. Sedaj, dragi Fidelio! morate res paziti, da ne izzovete ponovnega izbruha bolezni. Raje ne hodite več v naš megleni zrak, preden se do konca ne pozdravite.«⁴⁶

Tikati sta se začela slab mesec pred poroko. Pravzaprav je zadnje pismo, datirano z 21. oktobrom, napisal Fidelij in predvidevamo, da ga je posnemala tudi Jožefina.

Naslednje Jožefinino ohranjeno pismo ima datum 3. oktober 1826. Začetek njunega skupnega življenja razberemo iz Fidelijevih sporočil iz Trsta in Kranja, kjer je imel še vedno precej opravkov. Ta pisma izražajo bistveno globlja čustva, ki so logična posledica začetka skupnega življenja. Dva tedna po poroki ji je pisal iz Kranja: »Prvič v svojem življenju čutim, kako neznansko težko je živeti ločeno od svoje edine ljubezni, od svoje žene /.../. Ljuba, draga Jožefina, na svojo čast prisegam, da so mi današnje ure bistveno daljše kot cela najina štirinajst-dnevna zveza. Kamor koli pogledam, pogrešam Tvojo milo podobo, nikjer ne najdem ljubeznivih pogledov Tvojih prijaznih oči, v katerih se tako jasno zrcali Tvoja krasna duša ...«⁴⁷

Brez dvoma je podobno pisala Jožefina, a žal izvemo nekaj o tem šele oktobra 1826. Takrat je bil Fidelij v Trstu, Jožefina pa že »doma« na Fužinah, sama s služabnico Marijo. »Ker mi je odvzeta sreča, da večer – moje najljubše ure dneva, ki jih posvetiš samo meni – preživim s Teboj, skušam sedaj najino druženje nadomestiti s pisnim pogovorom s Teboj, – in ne le te ure, pač pa vse ure, ki so minile od Tvojega odhoda, naj nadomesti to pisanje.«⁴⁸ To so bili časi, ko so se po deželi potikali razbojniki in rokovnjači in »ni manjkalo veliko, pa bi bilo obe nekoliko strah, tako sami sva tukaj; ko se znoči, pridejo tudi čudne ideje. Nekega večera me je bilo zares strah, ker sva se pred tem ravno zelo veliko pogovarjali o roparjih in o tem, kako bi se lahko rešili, če bi naju napadli.«⁴⁹ Strah jo je bilo tudi za Fidelija: »Glede potovanja domov Te iskreno prosim, da ne potuješ sam, najdi si družbo. O! ko bi bil že vendar tu, moj Fidelio, draga, draga moja duša, nikoli več Te ne pustim v Trst, ker mi to povzroči toliko tesnobnih ur ...!«⁵⁰

Fidelij se je v Trstu poleg poslovnih udeleževal tudi družabnih srečanj z znanci in prijatelji, hodil v opero in gledališče ter na splošno spremljal tamkajšnje dogajanje. Opisov opernih predstav, večerij in druženj, slavnostnih dogodkov in preprostih srečanj na sprehodih po mestu je v pismih vse polno. Med Fidelijevimi znanci v Trstu so bili člani družine Castagna, ki se je iz Ljubljane

⁴³ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 21; Viri št. 41, P 25, 15. 10. 1825.

⁴⁴ Jožef Stroj (1766–1828), kranjski okrožni zdravnik, rojen v bližnjem Britofu (NŠAL, Župnija Kranj, Status animarum mestne župnije Kranj 1761–1870).

⁴⁵ Kancianila je bila poročena s poštnim mojstrom v Kranju (več v Budna Kodrič, Nataša: Kore-spondenca Jožefine in Fidelija Terpinc (1825–1858). V: Viri, Arhivsko društvo Slovenije, št. 41, 2018, str. 25).

⁴⁶ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 22; Viri št. 41, P 26, 17. 10. 1825.

⁴⁷ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 63; Viri št. 41, P 28, 27. 11. 1825.

⁴⁸ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 30; Viri št. 41, P 34, 3. 10. 1826.

⁴⁹ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 31; Viri št. 41, P 35, 5. 10. 1826.

⁵⁰ Prav tam.

preselila dobrih deset let prej, njihova hči Marija, por. Fontana, pa je bila Jožefinina dobra prijateljica; omenja se neki Anderle⁵¹ in še nekaj poslovnih partnerjev.

Opravljal je tudi nakupe po Jožefininih naročilih, ki so bila zahtevna, vendar natančna. V omenjenem pismu iz leta 1826 piše: »Prosim Te, ljubi Fidel, prôsi Fontano, da mi priskrbi vatel najfinejšega organtina in še pol vatla angleškega tila, če ni predrag. Makovic⁵² mi je razlagala, da se dobi posebna vrsta – sicer ne posebej široka – za 4 goldinarje vatel. Za ta denar, če je blago lepo, bi želela tudi pol vatla za nočno avbo, še ljubše pa mi je, če Marija dobi lepo, že narejeno avbo – ali pa, veš kaj, ljubi Fidel, poglej raje sam za avbami, Marija pa naj kupi organ-tin. Omeniti moram še, da morajo biti avbe pralne, najboljše bo res, da mi prineseš kar pol vatla angleškega tila. Za Marijo (služkinjo, op. a.) pa Ti ni treba posebej ničesar nositi, ji bom dala za obleko blago od mojega kosa; ker se bo moda do prihodnjega leta verjetno zelo spremenila, si bom spomladi kupila novega.«⁵³

V hladnejših mesecih sta Terpinčeva živela v mestu. Ko je bila sama, je tudi Jožefina obiskala kakšno prireditev. Sedmega decembra 1826 je pisala: »Veš zakaj, sladki moj Fidelis, sem danes šele ob 10h lahko prišla do pisanja? Z Wagnerji sem bila v gledališču, in tudi celo popoldne sem bila pri njih. Gledališče je bilo strahotno polno in opera je dobro uspela. Oče ni mogel do parterja in smo mu pomagali v galerijo. Jutrišnji večer bom preživela pri Uraničevi, ki pripravlja poslovilno zabavo za Amelijo,⁵⁴ ki bo zame manj vesela, ker bom pogrešala svojega ljubega.«⁵⁵

Med Jožefinine in Fidelijeve znance so se poleg (neznanih) Wagnerjev šte-li tudi družini Uranič in Žonta, pozneje še družina Jožefa Wagnerja, ki se je leta 1827 poročil z Marijo Schmidhammer, hčerko direktorja ljubljanske policije. Kdo od zakoncev Wagner je bil bliže Terpinčema, ni znano. Jožef W. je bil – še kot samski – s Fidelijevim svakom Škarjo poročna priča Terpinčem. Večinoma so bile to družine visokih uradnikov. Ignac Uranič in Jožef Žonta sta bila gimnazij-ska sošolca in domačina, prvi iz Moravč, drugi iz Idrije, Jožef Wagner pa je bil iz Freiburga v Nemčiji. Z njegovimi sorodniki sta se Terpinca srečala tudi osebno vsaj med svojim potovanjem leta 1841, bili pa so tudi v pisnih stikih.

S članicami teh družin se je Jožefina pogosto srečevala. Vse so bile Jožefinine vrstnice: Alojzija Uranič, roj. Recher (1803–1866) je bila hči odvetnika Jurija (Georga) R. in Marije roj. Hartl (sestre Julijane Primic); Julija Žonta, roj. Kogl (1804–1835) pa hči gubernijskega svetnika in protomedika, nekdanjega profesorja medicine na liceju, Bernarda Kogla. Julija je mlada umrla za jetiko, Uraničeva sta pozneje živela v Gradcu in tam umrla v 60. letih. Tudi Wagner se je ob koncu 50. let pisno oglašil iz Gradca.

To je bila tudi družba, ki je nekaj let pozneje odhajala v toplice na Dobrno. Pogosto sta bili prisotni Julijana Primic in Ana Martinak, žena Luke M.⁵⁶

V nadaljevanju bomo predstavili druga Jožefinina pisma v celoti, ker so tako maloštevilna in ker jo najboljše prikažejo neposredno v njeni vsakdanjosti. Pokrivajo Jožefinino bivanje na Dobrni v juniju in juliju 1828, eno je bilo poslano od tam proti koncu julija 1832. Vsa pisma so naslovljena na Fidelija, razen

⁵¹ Mogoče trgovski zastopnik Tadej (Taddäus) A., ki je v tistem času večkrat omenjen v časopisih med tujci, ki so pri- ali odpotovali v/iz Ljubljane, navadno na relaciji Trst–Dunaj.

⁵² Verjetno Luiza Makovitz, hči zdravnika Antona M. in sestra izjemno izobražene Antonije M. (gl. op. 21).

⁵³ Pismo 3. 10. 1826.

⁵⁴ Amelija Perše, doma z Iga, je bila nekakšna vzdrževanka pri Uraničevih, v katero se je nesmrtno zaljubil takratni Fidelijev družabnik Franc Fabriotti. Pozneje sta se poročila, a je Amelija v epidemiji kolere leta 1836 umrla (gl. pismo Franca Češka 1. 7. 1836, SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj III, pismo 19; Viri št. 41, P 148).

⁵⁵ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 35; Viri št. 41, P 39, 7. 12. 1826.

⁵⁶ Ana Marija (1802), roj. Bučar (Wutcher) je bila hči trgovca Janeza Ev. Bučarja in njegove prve žene Ivane Nepomucene (SI_ZAL_LJU/0435/0030, Rodovniki Ljubljančanov: Wutscher).

enega, ki ga je julija 1830 iz Bele na Koroškem napisala moževemu bratrancu Ivanu Terpinču.

V pismu, ki je bilo napisano verjetno 18. ali 19. junija 1828, a ni bilo njeno prvo v sklopu pisem z Dobrne, Jožefina pravi: »Poslušaj, kaj se je danes že vse zgodilo; ob 5. uri zjutraj smo odrinili iz Celja, prispeli smo približno ob sedmih ali pol osmih. Najina soba št. 19 je bila še zasedena, zato sva razpakirali svoje stvari v sobi ge. Primic. V eni uri je bila soba pripravljena, a ko sem jo videla, se mi je zdela tako majhna, da sem bila prav žalostna, na menjavo pa nisem mogla misliti. Zato sva se v božjem imenu vselili. Na moje veliko veselje pa sva zaradi dobrotljivega g. gubernijskega svetnika Kogla⁵⁷ in ustrežljivega Monsieurja Jackena ali Jakoba, ki je tu nekakšen hišnik, dobili veliko sobo s kabinetom št. 11. V tej sva sedaj zadovoljni. Ob 11. uri dopoldne smo se okopale, ob enih je bilo kosilo. Pri mizi nas je bilo 50 oseb, med njimi veliko oficirjev iz Celja, ki so danes prišli skupaj z muziko, imeli smo res pravo glasbeno spremljavo ob obedu.⁵⁸ Ob petih popoldne smo se šli spet kopat, bilo nas je blizu 30 kopalcev. Oficirji so spustili muziko na galerijo in jo zasedli – galerijo namreč. Po kopanju sva opravili nekaj obiskov in tako se je zvečerilo. In sedaj se zabavam s Teboj. Lahko Ti rečem, da kolikor sem se bala poti semkaj, se sedaj počutim povsem zadovoljno. Jutri bom spet videla veliko novih obrazov, kajti predvidoma prispejo tujci. To pot bo izjemno polno. / Današnji večer je tako mrzel, da Te prosim, da mi kolikor hitro je mogoče pošlješ mojo novo črno obleko iz merino volne. Boš vedel katero? Je čisto nova, tista, za katero mi je Fontana poslala merino. Pošlji jo g. Mesnerju, ta ima možnost vsak dan kaj semkaj poslati, kajti iz Celja dnevno pošiljajo kruh za zajtrk. Moj dobri Fidelio, pristrčno Ti želim lahko noč, srčno rada bi še klepetala s Teboj, a moram v posteljo, kajti zadnji dve noči nisem nič spala in jutri ob 7. uri bo spet kopanje. Pristrčno Te poljubljam, tudi mati, obe skupaj pa očeta, ki ga moraš dobro varovati. Sedaj je pa začelo deževati.«⁵⁹ V pripisu ga prosi še za papir in peresa, ki jih je izgubila ob selitvi med sobami.

Na prvo, neohranjeno Jožefinino pismo Fidelij odgovarja,⁶⁰ tako kot pogostokrat, s svojim značilnim humorjem. Že tedaj omenja potovanje na Dobrno skupaj z Žonto, ki ga bosta začela dober dan pred napovedanim, doda, da tako »pridobiva čas, da bova lahko maščevala vsa hudodelstva, povzročena najinim ženam, vsakega po njegovi zaslugi; prišla bova z meči in pištolami. Bog daj, da ne bo krvi.« Potem poroča o delu na Fužinah, o tem, da so Ljubljano prav tedaj zapirali zaradi del na strugi, kar so na Fužinah izrabili za gradnjo stopnic na jezu. Na delu je bilo 24 ljudi, očitno so urejali tudi prihodnje kopališče ob gradu. V gradu pa so napeljevali zvonec, tako da je bilo v vsaki od štirih sob mogoče pozvoniti. »Le Langusa ni od nikoder, čeprav upamo, da bo prihodnji teden začel.«

Drugemu Jožefininemu nedatiranemu pismu odgovarja,⁶¹ da z očetom živita v najboljši slogi v njunem slamnatem vdovstvu. Kljub veliki vročini hodi ta na vljudnostne obiske h (starim) gospem Uranič, Makovic, Lukman, Lušin in tam srečata še druge, npr. Jugovic, Karnolf, Wurzbach itd.

V naslednjem Jožefininem pismu z dne 20. junija⁶² beremo: »V sramoto naših mladih zakonskih mož je danes moja mama dobila pismo, medtem ko smo me: ga. Žonta, Weber,⁶³ Martinak in moja malenkost odpisane – nismo dobile ničesar, vsi se čudimo, da so stari gospodje bolj skrbni in galantni od mladih. Toda

⁵⁷ Oče Julije Žonta.

⁵⁸ *Tafelmusik* – musica convivale – glasba ob mizi, hrani.

⁵⁹ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 48; Viri št. 41, P 70, nedatirano pismo.

⁶⁰ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 50; Viri št. 41, P 72, 20. 6. 1828.

⁶¹ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 51; Viri št. 41, P 73, 21. 6. 1828.

⁶² SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 49; Viri št. 41, P 71.

⁶³ O Karolini Weber vemo, da je bila poročena z dr. Francem Webrom, ki je bil v tistem času okrožni zdravnik v Pazinu, od leta 1831 pa je opravljal funkcijo gubernijskega svetnika in protomedika v Zadru (vir: objave o novih uradniških službah, LZ (IB) 31. 7. 1821; LZ (AB), 6. 1. 1831).

nas sotrpinke tolaži enaka usoda. / Sicer nam gre dobro; ne bi mogla reči, da je bilo doslej zabavno, razen prvega dne, ko smo imeli muziko, tudi se ni plesalo, saj nihče ni imel časa za to, ker so se vsi še ukvarjali z nameščanjem in urejanjem prtljage. / Tu je veliko gostov, pri prvi mizi je vedno 50 oseb, družine Kogel, Primic in mi sedimo skupaj. / Lahko Ti rečem, da bi težko prenašala bolj toplo kopel od te tukaj, neprestano iščem hladnejša mesta. Ko sem se prvič kopala, sem bila precej prestrašena, sedaj pa že lahko plešem v vodi; čas, ki ga preživim v kopeli, mi je vedno prekratek, tako rada sem notri. / Občutim že tudi običajne posledice kopanja, omotico in žejo, apetita zaenkrat še ne. Revmatične bolečine v zobeh in glavi me občasno spravljajo v obup, a upam, da me bo kopel kmalu pozdravila. / Ljubi Fidelio, ne bodi jezen, da Te ponovno prosim za obleko, sedaj je pa tako toplo, da nujno potrebujem obleko iz bareža, tisto z dodatkom vijoličnega in rumenega atlasa. Lepo jo zloži v škatlo in jo preveži s povoščenim platnom, potem jo poskusi čim prej spraviti do Mesnerja v Celju, tudi piši mu, da jo bo takoj poslal sem, kar mu ne bo težko, saj vsako jutro nekdo iz Celja pride sem z rogljički. Zraven položi še moj črni pajčolan, ki leži v moji omari; potrebovala ga bom za potovanje nazaj, če se bo spet tako prašilo, kot se je pri vožnji sem. Zagotovo mi pošlji obleko, nujno jo potrebujem, bodi tako prijazen in jo poišči v omari z oblekami, saj je Mica ne pozna; to je tista, ki smo jo skupaj s Fontano kupili v Trstu. Ne smeš pozabiti ničesar od tega, kar sem Ti naročila. / Da Te imam rada in da mi je dolgčas, ker nisem pri Tebi, Ti bom povedala takoj, ko bom izvedela, kaj imaš Ti povedati. O! še veliko bi lahko povedala o tej temi, a ne bom Te kaznovala, ker nisi tako pogumen kot oče.»

Fidelij odgovarja:⁶⁴ »Kdor se zadnji smeje, se najslajše smeje! Zato omenjeni v Tvojem zadnjem pismu ne bomo ničesar očitati: stari gospodje prej začnejo in tudi prej omagajo, nasprotno pa smo mlajši vztrajnejši in vzdržljivejši, zato si gospe mami ni treba ničesar domišljati. Ti pa v toplicah ostani lepo pri miru, v ženskem oddelku, se mi zdi, da si postala preveč živahna! Plesati v kopeli, kaj Ti pride na misel! Toda to se zgodi, ko so ženske same brez svojih odgovornih življenjskih sopotnikov.«

V nadaljevanju pove zgodbo, ki nas še danes nasmeje: »V soboto smo imeli tu zapuščeni lepo dogodivščino, občasno smo se zelo zabavali. Uvertura št. 777 je bila res dobro odigrana, zelo lepa glasba, dobra je bila tudi opera, Mali mornarček.⁶⁵ Gledališče je bilo nabasano in vročina je bila neizmerna, tako da smo morali imeti ložo kar odprto. Pri nekem prizoru je zadaj za ložo naenkrat začelo igrati 16 bobnov vojaško koračnico: mislili smo, da nas bo odneslo iz kože. Na srečo so začeli hitro korakati proti odru /.../. Pevci so bili trikrat klicani nazaj. Le bengalski ogenj se na koncu ni hotel prižgati, tako da smo se morali zadovoljiti z egiptovsko temo.«

Naslednji dan, 24. junija, je Jožefina pisala:⁶⁶ »Ljubi Fidelij! Prvo, kar Ti moram danes povedati, je, da sem bila huda, zares huda nate – zakaj? boš takoj izvedel: Vse moje prijateljice so dobile pisma, le jaz ne, celo gospa Weber ga je dobila iz Pazina. To me je tako razjezilo in razžalilo, da sem sklenila, da Ti ne pišem več iz toplic. Toda potem me je pomirilo Tvoje pismo od 21. in sedaj sem dobro. Zahvaljujem se za poslano obleko, mi bo koristila, ker moram popoldne po kopanju vedno obleči kaj toplega, in ta je ravno pravšnja. Hvala tudi za papir in peresa, sedaj bom bolj pazljiva. / Z zabavo je tu bolj slabo. Lahko Ti zagotovim, da se včasih prav dolgočasim, posebej sedaj, ko se iz določenih razlogov ne morem veliko kopati. Moja edina zabava je, kadar sem skupaj z Julijo ali z Weber, ki mi je res všeč, ali z Martinak in Primic; sicer nimamo nobenega razvedrila, prav nobenega, o plesu

⁶⁴ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 52; Viri št. 41, P 74, 23. 6. 1828.

⁶⁵ Opera enodejanka Pierra Gaveauxa (gl. Der kleine Matrose : eine Oper in einem Aufzuge. Wien, Hoftheater 1806; digitalizat na strani Library of congress: https://www.loc.gov/resource/mus_schatz.14520.0/?sp=4&r=-0.906,-0.053,2.811,1.064,0 (dostop: 25. 6. 2020).

⁶⁶ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 53; Viri št. 41, P 75.

ali sicer kakšnih igrach sploh ni govora. Tako rada bi bila spet ob Tebi, moj dragi, doma je najlepše. / Če nama bo z mamo kopel koristila, sva zelo omotični, sicer se počutiva dobro. / Danes smo imeli hudo nevihto, dvakrat je treščilo v bližino, na srečo brez škode. / Neki zakonski par tu v toplicah mi je zelo zanimiv, posebno mož je občudovanja vreden. Piše se Fabi in naj bi bil vojaški inšpektor, star okrog 30 let, zelo čeden. Njegova žena je približno istih let, bila je lepotica, poročila se je kot vdova, sedaj je pa že tri leta neprestano bolna, trpi za vodenico, že dvaindvajsetkrat so ji puščali kri. Bila je že v številnih toplicah, tudi v Abanu, in sedaj je prišla sem, čeprav proti volji svojega zdravnika. Tako je uboga, da je celo pot od Gradca do sem ležala v vozu, mož in strežnica sta ji vso dolgo pot podpirala žimnico. Ko so prispeli sem, jo je mož odnesel iz voza, tu jo vsak dan dvakrat nese v in iz kopeli, cel dan ga ni videti, neprestano je ob njeni postelji. Na kratko, sklenile smo, da bi ga morali po smrti predelati v prašek in vsak gospod, ki bi bil vreden naše pozornosti, bi ga moral nekaj dobiti. Moram povedati tudi, da je kopel doslej dobro učinkovala na bolnico, včeraj je že šla v vodo, danes pa je še nisem videla. / Sicer ne poznam niti polovice ostalih gostov, me smo v glavnem v krogu naših rojakov; večinoma so ženske, moških je zelo malo. / Glede poti nazaj bi mi bilo ljubo, če bi prišli v enem dnevu do Ljubljane. Tomažu ne pusti vzeti nič ovska poleg, mislim da ga vedno spotoma proda. Ko smo se vozili od Celja semkaj, sem opazila, da nima vreče. Bila sem jezna in sem mu rekla, če bom morala tu v toplicah kupovati oves, pa je rekel, da ga je zato pustil v Celju, ker je tu hotel le pojiti, kar mi ne gre čisto skupaj. Koliko je pa zaračunal? Jaz sem mu dala dva goldinarja, mitnine so znesle od 50 do 60 krajcarjev dunajske veljave. /.../« Pismo se tu na žalost konča, a lahko si mislimo, da so sledili le še pozdravi in poljubi.

Fidelij ji je odgovoril dva dni pozneje, 26. junija.⁶⁷ Tudi njega je mučil dolgčas, »a misel na skorajšnje snidenje z mojo vroče ljubljeno Pepi odžene vso bolečino stran. Tako močno mislim nate, da se mi včasih zazdi, da sem že sam postal Pepi.« Glede njene jeze zaradi pisma je izračunal, da ji je v osmih dneh napisal štiri pisma, kar znese eno na dva dni »in to ni kar tako. Naše drage gospe so razvajene, zato imajo tudi velike zahteve.« V tem pismu omeni tudi prodajo Smoletove hiše, ki jo je kupil neki Martinčič iz Železnikov. To je tudi edina omemba Smoletovega imena v vsej znani korespondenci. In nazadnje, po vseh drugih novicah in dogodkih, omeni še, da je »končno vkorakal Mons. Langus s svojimi pomadami in najprej sem mu za poslikavo odkazal spalnico, da bom lahko svojo lepo ženko takoj odpeljal v lepe spalne sobane«. Mamino spalnico pa »slika italijanska roka, in bo kot je videti zelo dobro izpadla, saj se je slikar več let učil v Rimu«. Nazadnje ženi od srca zaželi uspešno zdravljenje v toplicah, »nato pa nič prej kot v desetih mesecih malega Pepčka«.

Jozefina piše spet 26. junija:⁶⁸ »Moj dragi srček! Danes sem prejela škatlo z dvema pismoma od samega g. Mesnerja, ki je bil tukaj in mi jih izročil. Dolgo je bil na obisku in ponujal razne usluge prav vsakemu; meni je dal na razpolago svoje meklenburžane, kadar si bom le zaželela vožnje. Ne vem, če bo kaj koristi od tega, kajti na kopanje nočem zamujati. Lahko da je Mesner dober človek, a meni ni všeč – lahko pa se motim in sem se prena glila s sodbo. / Kdo Ti je pa povedal, da sem v kopeli plesala? in da sem postala preveč živahna? Res je, da smo me štiri – Žonta, Martinak, Weber in jaz – poskusile plesati v vodi, šlo pa je kar dobro, a ne nemško, pač pa kotiljon. Poskusile smo tudi plavati z desko,⁶⁹ kar Žonta res že dobro obvlada. / Ker že moraš vse vedeti, Ti povem še to, da sem šele danes res zadovoljna s Teboj. Tvoje današnje pismo mi je najbolj dopadlo, ker mi v njem poveš veliko lepega in dobrega, ali pa mogoče zato, (ker s Teboj prej nisem bila zadovoljna) ker sem šele zaradi Tvoje sedanje prizadevnosti pozabila, da sem bila zadnja (med mladi-

⁶⁷ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 55; Viri št. 41, P 77.

⁶⁸ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 54; Viri št. 41, P 76.

⁶⁹ »Schwimmen mit einem Brette«, za plavanje s pomočjo lesene deske.

mi ženami), ki sem dobila pismo. Ker si sedaj tako priden, sem spet tako dobro, da bi Ti najraje skočila okrog vratu in Te zasula s poljubčki. / Rada bi Ti predstavila celo kopališko družbo, a bi porabila preveč papirja. Izjemno ljubeznivo se med damami obnaša baronesa Mandel, ki ima pri sebi tudi Tini Barbo,⁷⁰ ti dve se obnašata zelo prijateljsko in ljubeznivo. Doslej med gosti ni bilo posebnega druženja – vsi smo zelo vljudni drug z drugim, a nič več. / Danes sem prvič igrala roparski vist,⁷¹ igrale smo baronesa Mandel, kontesa Sterck, Žonta in jaz, pri drugi mizi so g. Kogl, stotnik Gatti, baron Steger in baronesa Godemus igrali ombre. / Sicer je tukaj nekaj zelo ljubeznivih gospa in kar se tiče oddaljenosti ženskega dela sob, si lahko brez skrbi, saj je ta oddelek v vsakem pogledu vzoren, edini moški (ki sem Ti ga opisala v zadnjem pismu), ki ga res vsi spoštujemo in cenimo, je vedno ob svoji ženi in nas drugih sploh ne opazi, kar nam vsem tudi ustreza. / Edino, zaradi česar bi se lahko pritoževala, je vreme. Danes dežuje že tretji dan, hladno je, tolažimo se, da bo kmalu bolje. — Draga Weber se ne počuti dobro, že dva dni se zelo malo kopa. Blagi, ljubi Žonti gre dobro, moji mami prav tako in meni tudi. Kaj si izvedel od ge. Wagner? Imate pismo od Tinčka?⁷² Kako gre Langusu? Bo naše stanovanje končano, ko pridem domov? in moje drage Fužine, kako izgledajo? moje rože, moja solata itd. itd. kako je z vsem tem? Vse to mi moraš tako natančno opisati, kot g. Žonta opisuje svoji Juliji vsak dan od jutra do večera vse, kar je počel in kaj vse se je spremenilo, danes je izvedela celo, da na oknih cvetijo rumeno-rdeči nageljni. Kaj pa moji nageljni? Katere barve so? Pozno je že, zato lahko noč, moj moj Fidelio, sladko spi in sanjaj o svoji Pepi.«

Fidelij v odgovoru dva dni pozneje⁷³ posnema Jožefino in jadikuje, ker tako dolgo ni dobil njenega pisma. »Sedaj bom jaz začel nekoliko levite brati, rad bi vsako uro eno pismo svojega dragega srčeca bral. Zvečer v postelji prebiram vsa Tvoja dosedanja pisma in v zadnjem trenutku pred spanjem vzamem svojo najdražjo Pepi s seboj v blažene sanje.« Seveda vsakokrat pove tudi, kako jo pogreša, kako si ne zna predstavljati življenja brez nje in podobno. Potem ji popiše vse, kar jo zanima: »Tvoje rože, grah, melone, solata, Tvoje krompirjevo zelenje in repa itd., vse je v izvrstnem stanju, posebej ker imamo že tri dni blagodejno deževje. Veliki tristebelni oleander prekrasno cveti na vseh treh steblih in oddaja čudovit vonj, kopalna kad in skedenj sta že skoraj končana, sedaj postavljamo nad Gregovim mlinom tri manjša poslopja: žitno skladišče, skladišče za moko in sobo za mlinarskega hlapca. /.../ Zelo veliko skrbi nam je povzročil pav na Fužinah, tri dni ga ni bilo nikjer videti. Vsi smo že mislili, da je bodisi ušel ali pa da je med nevihto ponoči padel v mlinsko korito pod mlinsko kolo. Na vse strani sem razposlal poziv, naj bodo pozorni, če ga kje opazijo, in vsi so bili v skrbah, o! le kaj bo gospa rekla. Med tem norenjem se je oglasil Gregec z zmagovitimi kriki. Našel je pava, ki je sedel v preddverju hleva, ujet med štirimi velikimi žitnimi sodi in se zaradi velikega repa ni mogel niti premakniti. Grega je poklical hlapce iz mlina, da so odmaknili sode, pav pa se je ves pajčevinast in prašen nemudoma odpravil proti Ljubljani in skoraj deset minut hlastal vodo, da se je odžejal. Sedaj je že dober. /.../ Fabriottiju sem povedal, da greva z Žonto za nekaj dni v toplice in je pokazal veliko zanimanje, da gre poleg. Nisem ga odklonil, kaj misliš Ti, ljuba Pepi. Sporoči mi, kajti v prihodnje bom ravnal tako, kot se bova skupaj odločila. /.../ Langus dobro opravlja svoj posel, najino spalnico bo prebarval z istim vzorcem kot pri ge. Lukman, razlika je le v tem, da bodo pri nas listi rumeni, ne zeleni, kar bo bolj izpadlo. Pohišstvo bo še ta teden tu spolirano, Jerina mi bo v ta namen posodil pomočnika.«

⁷⁰ Verjetno Ernestina grofica Barbo von Waxenstein.

⁷¹ Rubber whist.

⁷² Jožefinin brat Valentin Češko je bil tedaj v uku kot steklarski pomočnik na Dunaju.

⁷³ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 56; Viri št. 41, P 78, 28. 6. 1828.

Jožefina isti dan piše:⁷⁴ »Dobri Fidelio. Od včeraj sem Ti dolžna še eno zgodbo. Vsako jutro z mamo vstaneva navadno ob sedmih, potem zajtrkujeva, pol ure zatem greva v kopel, ostaneva eno uro notri, prideva ven in sva naslednje pol ure spet v postelji, nato opraviva toaleta in končno pride čas za kosilo; to vse se dogaja enako vsak dan. Včeraj popoldne pa je bilo nekoliko drugače. Takoj po kosilu sem spet igrala vist, a mi je šlo zelo slabo, kar dobro znam, po malici smo se šli spet kopat. Takrat pa me je navdalo nenavadno dobro razpoloženje; že nekaj časa sem se sprehajala naokrog, ko so me naenkrat napadli trije sovražniki. Ozrla sem se in videla Weber, grofico Orschitz in Martinak. Nisem jim želela ostati dolžna in sem jim vrnila trikratno, tako da je naenkrat prišlo do takšne bitke, da zaradi vode nismo ničesar več videle. Tisti, ki so bili blizu izhoda, so utekli ven, jaz in prej navedene smo bile sredi ognja. Glave smo imele čisto mokre. Nazadnje je frontalno vkorakala vojska, ki je začela škropiti proti nam, tako da smo me hitro začele iskati izhoda iz vode. Vsaka glava, ki se je pokazala v kopališču, je bila takoj mokra. / Povem Ti, da je bilo hrupno brez primere, smejali smo se do nezvesti. Kljub mokri glavi ne bi imela nič proti, če bi se še kdaj tako zabavali. Potem smo res dobro spali. Ob dopoldnevih je v kopališču navadno mirno, popoldne pa so bili danes vsi spet tako nemirni, da sem pričakovala, da se bo spet nekaj zgodilo in sem se držala bolj pri vhodu, da bi lahko hitro pobegnila, kajti pogosto nočem biti tako mokra. G. baron von Steger je bil iz strahu v vodi samo četrť ure, vendar je bilo tokrat mirno. / Ta zgodbica je samo zate in za očeta, kajti niti za šalo niti iz drugega razloga, posebej zaradi mojih tukajšnjih opazk, ne bi želela, da se razširi med ljudi, kajti s ponavljanjem zgodbic se stvari pogosto spremenijo in nazadnje pride do čenč – vse, kar napišem, je le zate. / Razen te vodne zabave je še vedno vse po starem, tudi dežuje že peti dan in to nas sploh ne veseli. / Danes smo tu že 11. dan, torej preostane še polovica bivanja tu – to me srčno veseli, kmalu bo konec in spet bom prišla k Tebi, moj dragi. Kako neznansko dolgčas bi bilo, če ne bi bilo tu moje drage mame in ljubih prijateljic, tako pa je bolj znosno, kot sem si predstavljala. / Tu nisem nikoli niti v najmanjši zadregi, kjer vidim ohol ponos, se lepo umaknem – sicer sem pa povsod ustrezljiva, na ta način mi res dobro gre. – Večer je že, zato za danes končujem. Jutri je nedelja, če ne bo preveč deževalo, pride veliko ljudi iz Celja na izlet. Jutri Ti bom spet pisala, kako smo. Jasno Ti moram v vsakem pismu povedati, da smo zdravi, kar Te najbolj zanima. Bog daj, da ste tudi vi. Boš jutri dobro molil zame? / Vstati moramo že ob petih in (v tem dežju) iti v župnijsko cerkev, ker tu v kapeli ni maše. Tudi jaz bom molila za svojega dobrega Fidelija, da mi bo ostal zvest in priden. / Danes in včeraj nisem prejela nobenega Tvojega pisma, upam da bo jutri srečnejši. / Predvidevam, da je g. tast v Ljubljani, sporoči, če imam prav; uredi z gospodinjo, zapodi Mico, da bo za vse lepo poskrbljeno. Gospodu očetu in tastu poljubljam roko. / Kaj počne Fabriotti? Se je kaj novega zgodilo v Ljubljani? Kaj počneš Ti v Ljubljani in kaj na Fužinah? itd. itd. skratka, sporoči mi vse tisto, kar bi me zanimalo. / Enkrat sem že napisala, da končujem, sedaj pa vidim, da sem spet veliko napisala.«

30. junija 1828 je Fidelij po uvodnih izlivih ljubezni opisal dogodke prejšnjega dne: »Včerajšnjo nedeljo smo preživeli povsem običajno. Ob 9h smo šli v cerkev, kjer sem povsem drugače kot sicer molil za svojo ljubo Pepi, zato ste morali gotovo imeti lepo vreme. / Popoldne smo se g. oče, Fabriotti in jaz peljali v Dol, kjer smo se imeli lepo, čeprav sam samo napol, kajti iz vsakega drevoreda, vsakega zelenega hodnika sem v duhu videl prihajati mojo drago ženico /.../. V vrtu smo videli različne lepe povsem nove vrste rastlin. G. gradbenik Cochoni je šel ravno z g. B. Erbergom v vrt, kjer sta iskala primeren prostor za nastajajočo galerijo za slike, ki bo očitno zgrajena nasproti razgledne točke. In sicer sredi golih stebrov, tako da se bo skozi grad in galerijo spredaj in zadaj videl dolgi drevored. / Včerajšnji dan, posebej popoldan je bil krasen in smo do sedmih zvečer občudovali lepo pokrajino,

⁷⁴ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 57; Viri št. 41, P 79, 28. 6. 1828.

v Ljubljano smo se vrnili šele ob devetih. / Danes je tu semanji dan in zelo rad bi Ti kaj kupil, če bi le ugodil Tvojemu okusu. / Danes imamo res veliko dela in na precej službene pošte moram odgovoriti. Proti večeru se bom odpeljal na Fužine in tam prespal, kajti jutri bo tam podelitev priznanj za živinorejce.«

Jožefina je odpisala najverjetneje 1. julija,⁷⁵ a je pismo ohranjeno le na eni strani. Naštela je vse goste na Dobrni, vendar začetek seznama manjka, v nadaljevanju pa od Ljubljančanov poleg Jožefine in njene mame vidimo omenjene še Frančiško Vogou, ženo predsednika prvostopenjskega sodišča na Kranjskem, grofici (verjetno sestri) Aichelburg in Zois, od katerih je bila druga gotovo Serafina, roj. Aichelburg, žena Karla Žige Z., nato že omenjenega gubernijskega svetnika Kogla, pa Julijano Primic in Ano Martinak. Karolina Weber je spadala v Pazin, kjer je v tistem času živela z možem, okrožnim zdravnikom. V kratkem pismu Jožefina napiše: »Večina gostov je v obeh poslopih, grofica v Orschitz pa stanuje v bližnji podeželski hiški. Vseh nas skupaj s strežnim osebjem nanese 86. / Zvečer. Smo zdravi. Naša današnja malica na prostem je bila prekinjena z močno nevihto. Prosim Te, dragi Fidelio, za pakiranje prinesi s seboj stare časopise, tukaj sem vse porabila.« To je tudi zadnje Jožefinino ohranjeno pisanje z Dobrne leta 1828.

Fidelij ji je napisal še tri pisma. Prvega julija piše s Fužin:⁷⁶ »Ker sem današnji dan preživel tu, ne morem drugače, kot da Ti povem nekaj o našem podeželskem posestvu. Danes je bila podelitev nagrad, na katero so se prikazali gospodje okrožni komisar von Lehman, Ulepič, Zenker st., Zetel in Malič; vsi, razen Maliča, so ostali tudi na kosilu. Naša pridna Mica se je zelo izkazala, skuhalo je tako spodobno kosilo, kot je le mogoče. Namreč: 1. sijajno riževo juho, 2. čudovito govedino v repični omaki, 3. nadevane kolerabe, 4. goloba v črni omaki, 5. res dobro izpadla ptičja gnezda, 6. ledvično pečenko s pomarančno solato, 7. pečenega piščanca z glavnato solato, 8. za sladico pa višnje in češnje, posebno vino, pikolit, piškoti in kava. Vse je bilo res izjemno pripravljeno, tako da so gospodje rekli, da imamo zares izvrstno kuharico. Dvakrat smo pili na zdravje moje plemenite gospe soproge, kar sem sprejel z velikim veseljem. Zjutraj ob prihodu so bili gospodje postreženi z vinom in piškoti.« V nadaljevanju še pove, da je prejšnji dan kupil lepega, tri in pol leta starega hermelina »sestrico Lučke, čisto enako glede barve in konstitucije, toda lepšo od nje, za 52 goldinarjev«. Za Fužine pravi, da je tam »vse prekrasno, Tvojega Fidelisa muči le dolgčas po svoji ljubljani ženi. Krompir je občudovanja vreden, danes smo dali Tvojo lečo v kozolec, jo je za več kot eno okno.«

Tretjega julija⁷⁷ ob pol osmih zjutraj vošči Jožefini dobro jutro Fidelij, »ki je buden ali speč vedno ob Tebi«. Prejšnji dan je imel na Fužinah obisk množice gospa, med katerimi so bile Gale, Fabriottijeva mama iz Gorice, in Lušin, sicer Fabriottijeva sestra, pa še neka njegova sestrična. Peljal jih je v Jožefinino uto ob vodi, ki jim je zelo ugajala, ter jim razkazal novi mlin in poletno stanovanje, služkinja Reza pa je postregla s kavo. »Bilo je res krasno popoldne, razgled iz sobe na Ljubljano je bil vsem zelo všeč. Od strelišča je bilo slišati turško glasbo, tam že ves teden vsak dan vadijo in delajo veliko galamo. Novi general mora biti očitno zelo živahen bojevitež; ko sem se zvečer ob pol devetih peljal domov, so čete še vedno marširale sem ter tja po okolici.« Za soboslikarja Janeza Langusa pravi, da je delo opravil z odliko, kajti ni mu škoda ne časa ne denarja.

Zadnje Fidelijevo pismo v tem sklopu je brez datuma,⁷⁸ napisano je bilo verjetno okoli 5. julija 1828. »Ravno smo pozajtrkovali in prihajam iz najinega kvartirja, v veliki sobi še delajo, a bo do našega povratka že končana. Poslikava je res izjemna, prav zares ne poznam nobenega boljšega mojstra. / Tako hitro

⁷⁵ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 59; Viri št. 41, P 81, nedatirano pismo.

⁷⁶ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 60; Viri št. 41, P 82.

⁷⁷ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 61; Viri št. 41, P 83.

⁷⁸ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 62; Viri št. 41, P 84.

boste torej ve, mokra bitja, prišle domov, le kaj vas je premamilo? Vaše bivanje v toplicah se konča šele 12., mogoče boste imele še kaj opravkov. /.../ Zato se bova z Mons. Žonto odpravila danes popoldne do Šentožbolta, jutri popoldne bova že na Olimpu. / Ne bova se veliko ustavljala, v Celju bova kosila, po tretji popoldne pa se odpraviva proti Dobrni. /.../ Tu se govori, da naj bi predvčerajšnjim z Dunaja prišli zaradi osuševanja Barja, Breclnikov mlin naj bi odkupili za 20 tisoč goldinarjev, a nič zanesljivega ne vemo, zato naj ostane med nama. /.../ To je moje zadnje pismo, ki ga boš prejela mogoče kakšno uro pred svojim Fidelijem. / Predvčerajšnjim sem bil povabljen na piknik na Rožnik z Galetovimi, a sem moral na Fužine. Prebijali smo vrata v žitno skladišče pri Gregu in pri tem sem hotel biti zraven.»

Jožefina je bila po tistem nekaj let vsako poletje v toplicah, bodisi na Dobrni, v Beli na Koroškem ali na Bledu. Leta 1830 je potekala zanimiva korespondenca med Ivanom Terpincem,⁷⁹ zdravnikom praktikantom, ki je med stažiranjem v ljubljanski civilni bolnišnici prebival pri Češkovih, in Jožefino, ki je bila tedaj v Beli na Koroškem. Prvo pismo je napisal Ivan pred 21. julijem⁸⁰ in začel takole: »Spoštovana prijateljica !?. Da še eksistiram,⁸¹ Vam zagotavlja tole pisanje; kako eksistiram, boste že sami vedeli najbolje, če boste dovolj sočutni; kako je mogoče, da še vedno eksistiram, kot nisem še nikoli eksistiral. Kako dolgo lahko tako eksistiram, to še skriva prihodnost v svoji nepredirni temini; ali bo to kdaj razodeto in boste v prihodnosti izvedeli, da ne eksistiram več, in bo tisti, ki je kdaj koli vedel, da sem eksistiral, to že pozabil, tedaj Vas prosim, častita /.../, edina prijateljica, blagoslovite malenkosten spominek moji nekdanji eksistenci.« V pismu s podobnim nadaljevanjem je Jožefinino bivanje v toplicah imenoval pregnanstvo (*Exil*), svoje trenutne sopotnike v času in prostoru pa »glasnike sedanjosti«,⁸² ki ji v svojih pismih domače dogodke slikajo z lažnimi barvami. »Na Vašem tukajšnjem dvoru vlada srhljiva tišina. Fidelij se je danes dal na javno žalost sramotno ostriči nekemu neveščemu frizerju, njegovi zalizci so prav ubogo urejeni, izgleda kot da je komaj ušel izpod okrutnih rok pasjega frizerja.« Vidi se, da je bil Ivan Terpinc samotar, raje kot v mestu je ostajal v svoji sobi, odhajal je edino v kazino.

Jožefina mu je 21. julija odgovorila: »Spoštovani prijatelj! Pri branju Vašega eksistenčnega pisma sem si predstavljala, da bom nanj odgovorila s parodijo, a mi danes manjka razpoloženja za to. Zakaj mi ga pravzaprav manjka? Tega ne morem ugotoviti, mislim pa, da sta kriva bratov odhod in turobno vreme, vendar to občutje ne bo dolgo trajalo, saj sem skoraj neprestano v družbi, kjer se razvedrim. / Danes je že enajsti dan, kar sem tukaj, in hitreje je minilo, kot sem pričakovala. Bilo je nekaj zelo prijetnih dni vmes. Med drugim sem bila eno popoldne s svojimi ljubljanskimi gosti na čudovitem travniku, prav ob vznožju ledenika, kar je bilo posebej zvečer izjemno doživetje. V meni je vzbudilo pravo zadovoljstvo, ki bi ga rada še kdaj doživela. / Toda celo ta lepa okolica mi je naslednji dan prizadela bridke skrbi; proti moji volji se je namreč brat povzpел na najvišji vrh, kar je tvegano početje, ki pa je – hvala bogu – dobro uspelo. / Moje zdravje je dobro in to želim kmalu slišati tudi od svojih dragih. Recite mojemu Fideliju, da sem ga, kot se mi zdi, prehitela pri pisanju pisem in sem precej bolj pridna od njega. – Že od 21. nisem dobila nobenega njegovega pisma. Vendar ga vseeno res velikokrat in prisrčno poljubite v mojem imenu. Tudi staršem pošiljam koš poljubčkov.«

Teden pozneje je Ivan Terpinc odgovoril,⁸³ da je dobil njeno pismo iz pregnanstva. Pravi, da je od nje pričakoval roganje oziroma da mu sploh ne bo

⁷⁹ Več o Ivanu Terpincu gl. Budna Kodrič: Korespondenca Jožefine in Fidelija Terpinc, str. 22–24.

⁸⁰ SI_ZAL_LJU/0296/0035a, ovoj IV, pismo 1; Viri št. 41, P 100.

⁸¹ V pomenu »obstajam, bivam«; to potencirano ponavljanje tega izraza v nadaljevanju pisma in v njegovem drugem pismu Jožefini je privedlo do tega, da so se sorodniki pozneje v pismih malce norčevali iz »doktorja«, kot so ga imenovali med seboj.

⁸² »Überbringer des gegenwartigen«.

⁸³ SI_ZAL_LJU/0296/0035a, ovoj IV, pismo 2; Viri št. 41, P 107, 28. 7. 1830.

odgovorila. A bi ji v tem primeru napisal še eno prav takšno pismo in jo tako prisilil, da mu odgovori. Takšno svoje ravnanje je imenoval obupano, preprečilo ga je njeno pismo. V nadaljevanju napleta o slabi volji in potrnosti ter ji v svojem slogu svetuje, kako se ubraniti pred takšnim razpoloženjem. Predvsem jo želi prepričati, da ji ni treba iskati rešitve v družbi drugih ljudi, »*saj sami posedujete toliko izvrstnih lastnosti, ki so preverjen protistrup potrnosti. V druženju se slaba volja in turobno razpoloženje le pritajita, ne pa pomirita oz. izzvenita.*« Jožefinin odgovor, če je sploh bil, ni znan.

Jožefinino zadnje ohranjeno pismo v fondu Fužine datira v poletje 1832, ko je bila s služabnico Marijo⁸⁴ ponovno na Dobrni.⁸⁵ Piše: »*Ljubi dobri Fidelis! Pišem Ti v največji naglici, kajti predsednica Vogou je prišla sem na obisk, obiskala tudi nas in šla tako hitro naprej, da sem komaj imela čas, napisati Ti nekaj vrstic. – Tožila sem zaradi nespečnosti in pomanjkanja apetita – oboje se je uravnalo, navadila sem se tudi na toplo kopel, celo počasna postrežba pri mizi mi ni več tako nadležna. Glede zabave tu ni treba skrbeti, saj smo cel dan zaposleni s slačenjem, kopanjem (jaz ostanem v kopeli uro in pol), oblačenjem, hranjenjem in sprehajanjem. V kopeli je navadno veselo, madžarski grof Vukasović,⁸⁶ ki si ga videl, je konjeniški poročnik, ki največkrat poživi celo družbo, ostali gospodje, kot Kanz, Seunig, Jalen se lepo obnašajo, zaenkrat tudi Madžar, ki je zares dober, saj bi bila družba brez njega preveč mirna. Mali baron Rastner včasih igra njegovega tepčka. / Včeraj sva se obe z Marijo odpeljali v Celje, in sicer v spremstvu mladega lepega gospoda, zdravnika in še homeopata povrhu. Do tega spremljevalca sva prišli na zelo nedolžen način. Nekaj sva imeli kupiti v Celju in da bi lahko dan preživeli povsem svobodno, nisva želeli s seboj nobene gospe ne gospoda, in tako sva se odpeljali iz toplic. Naenkrat prijezdi za nama doktor in naju hoče spremljati ob vozu. Predlagali sva, naj pride raje v kočijo in tako se je odpeljal z nama v Celje. Nisva bili preveč v zadregi, to si lahko predstavljaš, a kaj naj bi storili. V toplicah so doktorja pogrešali, oni so mislili, da se mu je kaj zgodilo, drugi spet nekaj drugega, dokler se nismo vrnili. Tedaj je bila šele galama, toda ne prehuda. Doktor namreč ni prav nič lep, prej nasprotno in zato prav nič nevaren. Vse skupaj pa nas je dobro zabavalo.*«

Pismo je nedokončano, a predvidevamo lahko, da manjka le zaključni del. Ker ga je Fideliju prinesla Frančiška Vogou, soproga predsednika sodišča, je lahko nanj odgovoril že naslednji dan. Svaril jo je pred prehladom, sporočil novice iz Ljubljane, opisal nedeljsko dogajanje na Rožniku in sprehajališču Zvezda ter omenil umrle in novorojene v Ljubljani.

Jožefinini poznejši pisni stiki iz korespondence, ki je ohranjena v fondu Graščina Fužine, so žal le enostranski in precej bolj sporadični kot v prvem obdobju. Izstopa edino sredina 60. let, ki sem jo omenila na začetku. Iz pisem prijateljice Janette Moline pa izvemo več o dogajanju v Londonu in Bristolu kot na Fužinah. Žal o Jožefininem življenju samo še posredno.

SKLEP

Kaj si torej odgovoriti na vprašanje, kdo je bila v resnici Jožefina Češko – Terpinc? Bila je »proizvod« časa in okoliščin, k priljubljenosti so ji pomagali njena lepota, Andrej Smole, bogata poroka s Terpincem, življenje v graščini, sledovi

⁸⁴ Da je šlo za služabnico, lahko predvidevamo edino po imenovanju z osebnim imenom, kajti svoje prijateljice je vedno imenovala s priimkom.

⁸⁵ SI_ZAL_LJU/0296/0035, ovoj I, pismo 80; Viri št. 41, P 115, 22. 7. 1832.

⁸⁶ V originalu Uekasovitz; verjetno je to Filip Vukasović, potomec senjsko-uskoške patricijske družine Vukasovičev, sicer pa poročnik v avstrijski vojski (gl. Szavitz Nossan, Stjepan: Filip Vuksanović 1755–1809. V: *Senjski zbornik* 4. Senj: Gradski muzej Senj : Senjsko muzejsko društvo, 1969/70, str. 177).

svetovljanstva in zgodbe s številnih potovanj širom Evrope – vse to je vnelo domišljijo Ljubljancem, ki so jo imeli v spominu še več let po njeni smrti. Toda zdi se, da je kolektivni spomin potenciral njeno slabo podobo.

Je bila Jožefina Terpinč v svojem času posebna? Skozi raziskavo različnih virov spoznamo, da je v njenem času samo na Kranjskem živelo za tisto obdobje precej neobičajnih žensk. Nekatere so omenjene v tem sestavku, npr. Antonija Makovic, druge poznamo v povezavi z drugimi zgodbami, npr. Baragovo sestro in Čopovo zaročenko Antonijo Höffern, pa Mario Feierabend, učiteljico in soprogo znanega Vinka Fererija Kluna.⁸⁷ Tudi izven intelektualnih krogov bi našli pustolovke, umetnice, športnice in številne druge, ki so se proslavile s svojo nenavadnostjo, drznostjo, drugačnostjo, a so ostale anonimne in zato danes pozabljene.

Prav gotovo je k Jožefinini podobi veliko pripomogel soprog Fidelij Terpinč. Bil je pomemben gospodarstvenik, inovator na kmetijskem področju, zanesenjak ter hkrati uspešen trgovec in industrialec, ki se je politično prišteval k Bleiweisovemu krogu staroslovencev. Po letu 1918 je bil Terpinč in z njim Jožefina večkrat prikazan kot zaveden Slovenec, mecen, celo prvi slovenski industrialec,⁸⁸ po drugi svetovni vojni pa je dobil oznako kapitalista in izkoriščevalca delavskega razreda.⁸⁹ Jožefina Terpinč je bila, čeprav nikoli izpostavljena, sestavni del te podobe, o njej sami pa je ostalo le to, kar je o njej menil Prešernov krog in kar si je zamislil pisatelj Tavčar v svojem romanu.

Na srečo so se ohranila pisma in popotni dnevniki, ki nam dajejo drugačno podobo o njej in nova dejstva o njenem času. Ali je bila torej ljubljanska *femmes fatale*? Za Fidelija Terpinča in Andreja Smoleta prav gotovo, mogoče še za kakšnega drugega neuslišane oboževalca. Naš namen je bil, da osvetlimo razloge, zakaj je bila fatalna tudi za Ivana Tavčarja, da je o njej pisal tako negativno in jo takšno zapustil svojim naslednikom. In da ji z razkrivanjem dejstev vsaj deloma vrnemo realno zgodovinsko podobo.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

Zgodovinski arhiv Ljubljana

- SI_ZAL_LJU/0296, Graščina Fužine, Ljubljana
- SI_ZAL_LJU/0316, Družina Paumgarten, Ljubljana
- SI_ZAL_LJU/0435, Rudolf Andrejka, Ljubljana (Družinska debela pomembnejših kranjskih rodbin)

Nadškofijski arhiv Ljubljana

- Župnijski arhiv Ljubljana – Sv. Nikolaj, rojstne matične knjige
- Župnijski arhiv Ljubljana – Polje, poročna matična knjiga
- Župnijski arhiv Kranj, Status animarum mestne župnije Kranj

⁸⁷ Vodopivec Peter: *O gospodarskih in socialnih nazorih na Slovenskem v 19. stoletju*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2006, str. 48.

⁸⁸ Gl. Andrejka, Rudolf: Fidelis Terpinč. V: *Kronika slovenskih mest I* (1934), št. 2, str. 116.

⁸⁹ Gl. Kokolj, Miroslav: *Vevški papirničarji v boju za svoje pravice: 1842–1945*. Ljubljana: Združene papirnice, 1970, str. 11.

LITERATURA

- Andrejka, Rudolf: Fidelis Terpinč. V: *Kronika slovenskih mest I* (1934), št. 2, str. 114–120.
- Boršnik, Marja: Tavčarjeva Bogomila. V: *Slavistična revija*, 15 (1–2), 1967, str. 174–217.
- Boršnik, Marja: Mrtva srca. V: *Jezik in slovstvo*, 19 (1/2), 1973, str. 10–18.
- Budna Kodrič, Nataša: Korespondenca Jožefine in Fidelija Terpinč (1825–1858). *Viri*, Arhivsko društvo Slovenije, št. 41, 2018.
- Cankar, Izidor: Obiski. V: *Izbrano delo / Izidor Cankar*; [izbral in uredil Josip Vidmar] Ljubljana: Mladinska knjiga, 1977.
- Costa, Henrik: *Reiseerinerungen aus Krain*. Laibach: Druck der Eger'schen Gubernial-Buchdruckerei, 1848.
- Grdina, Igor: Biografski portret Ivana Tavčarja. V: *Tavčarjev zbornik*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2015, str. 7–82.
- Hojan, Tatjana: »Ve brez nas – boste nič? Izobraževanje in delovanje ljubljanskih učiteljic. V: *Izobraževanje in zaposlovanje žensk nekoč in danes II*. Ptuj: Zgodovinski arhiv; Ljubljana: Urad za žensko politiko pri Vladi Republike Slovenije, 2000, str. 209–236.
- Kokolj, Miroslav: *Vevški papirničarji v boju za svoje pravice: 1842–1945*. Ljubljana: Združene papirnice, 1970.
- Kmecl, Matjaž: Andrej Smole, znameniti Slovenec: dramski monolog. V: *Sodobnost* 41 (1993), št. 8/9, str. 643–452.
- Kidrič, France: *Prešeren 1800–1838, Življenje pesnika in pesmi*. Ljubljana: Tiskovna zadruga, 1938.
- Mestni trg z okolico in Ciril-Metodov trg*: arhitekturni in zgodovinski oris predela med grajskim hribom z gradom, Cankarjevim nabrežjem, Trančo, Stritarjevo ulico in podgrajskega dela Ciril-Metodovega trga ter arhivsko gradivo Zgodovinskega arhiva Ljubljana: razstava Zgodovinskega arhiva Ljubljana, atrij Mestne občine Ljubljana in avla Zgodovinskega arhiva Ljubljana [priprava kataloga Jože Suhadolnik, Sonja Anžič]. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2000.
- Preinfalk, Miha: *Plemiške rodbine na Slovenskem: 18. stoletje*. Del 1, Od Andriolija do Zorna. Ljubljana: Viharnik, 2013.
- Šzavitz Nossan, Stjepan: Filip Vuksanovič 1755–1809. V: *Senjski zbornik* 4, str. 173–191. Senj: Gradski muzej Senj: Senjsko muzejsko društvo, 1969/70.
- Tavčar, Ivan: Izza kongresa. V: *Tavčarjevih zbranih spisov V. zvezek*. [ur. Ivan Prijatelj] Ljubljana: Tiskovna zadruga, Izza kongresa, 1924.
- Vodopivec Peter: *O gospodarskih in socialnih nazorih na Slovenskem v 19. stoletju*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2006, str. 48.
- Zorec, Črtomir: Bratec Andrej. V: *Snovanja, priloga Gorenjskega glasa*, 8. 2. 1969, str. 2–3.

INTERNETI VIRI

Digitalna knjižnica Slovenije – dLib.si (<https://www.dlib.si/Publications.aspx>):
 LZ: Laibacher Zeitung
 AB: Amstblatt
 IB: Intelligenzblatt
 Schematismus des Laibacher Gouvernement-Gebiets für das Jahr 1825

Slovenska biografija (<https://www.slovenska-biografija.si/>):

Boršnik, Marja: Tavčar, Ivan (1851–1923). *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi686990/#slovenski-biografski-leksikon> (dostop: 17. 6. 2020).

Pirjevec, Avgust: Krisper, Valentin (1860–1931). *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi304837/#slovenski-biografski-leksikon> (dostop: 17. 6. 2020).

Pirjevec, Avgust: Martinak, Luka (1798–1850). *Slovenska biografija*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi351373/#slovenski-biografski-leksikon> (dostop: 18. 6. 2020).

Library of congress (<https://www.loc.gov/collections/>):

Der kleine Matrose: eine Oper in einem Aufzuge. Wien, Hoftheater 1806. <https://www.loc.gov/resource/musschatz.14520.0/?sp=4&r=-0.906,-0.053,2.811,1.064,0> (dostop: 25. 6. 2020).

SUMMARY

JOŽEFINA TERPINC, »FEMME FATALE« OF LJUBLJANA IN THE 19TH CENTURY

Jožefina Češko, married Terpinc (1805-1885), was born to the family of the glass master Franc Češko and his wife Terezija in Ljubljana. She was a beautiful, intelligent and warm person, who is, despite these qualities, remembered as presumptuous, haughty and ambitious. The inglorious image of her was painted by the writer Ivan Tavčar in his novel "Izza kongresa", her bad reputation worsened by the failed engagement to Andrej Smole, a friend to the most important Slovene poet France Prešeren. The article reveals that Ivan Tavčar held a grudge towards the Terpinc family – as a 15-year old boy, he had an affair with their adoptee Emilija Garc and, as punishment, was expelled from the Alojzijevišče institution and grammar school in Ljubljana. Later he became an attorney and a politician. He portrayed his first love in a novel and revenged himself on the family by their portrayal in a history novel "Izza kongresa".

The author wishes to present Jožefina as a real person, which can be seen through her correspondence and rare diary notes. Although her letters are scarce, the correspondence from her friends reveals much of her personality. Her letters are mostly addressed to her fiancé, the merchant Fidelij Terpinc, who, for her love, left Kranj, moved to Ljubljana and started his business career there anew. After their marriage, she sent him letters on his business trips or from her stays in spas, where she struggled with infertility. In the 1850's, they adopted Emilija Garc from Vienna, who was in truth Fidelij's illegitimate daughter. Jožefina and her husband travelled around Europe a lot and thus enlarged their circle of friends and acquaintances, with whom she stayed in written contact.

We can say that Jožefina Češko – Terpinc was a "femme fatale" for certain men, mostly her husband Fidelij, Andrej Smole and, of course, Ivan Tavčar. All these men had an important, either economical or cultural role in their time and therefore, the memory of Jožefina is connected to their relationship with her. As a writer, Ivan Tavčar was the one with the biggest ability to create the collective memory of Jožefina.